גליון

מעולפת ספירים

במשנתו של הבעש"ט הקדוש

פרשת
וישלח
גליון צ'

מאמר ה"מלאכים" [חלק א]

התעסקות בעניין המלאכים

אחד העניינים החשובים המופיעים בהרבה ספרים, לאורך כל הדורות, והיו מתעסקים בו הקדמונים, הראשונים והאחרונים, המקובלים והחסידים[א], הוא תורת המלאכים העליונים, מהותם, מעשיהם, שירתם ועבודתם, וכמו שלימד הבעש"ט שכאשר האדם מכוון היחודים עליו לעלות בדמיון מחשבתו אף אל עולם המלאכים ורק על ידי זה הוא מגיע לדביקות בהשי"ת[ב].

וכתב בספה"ק תפארת שלמה[ג] כי "יסוד האמונה הישראלית היא להאמין ולהבין כי כל חפץ השי"י ב"ה בכל בריאת העולמות העליונים גבוה מעל גבוה וכל המלאכים הקדושים כלם הם רק לצורך תכלית האדם העובד הזה"ד, שהרי תכלית בריאת המלאכים והשבח שהם אומרים כל יום מחדש הוא ע"מ לעורר את בני האדם במידתם אהבה או יראה, והכל לפי הניצוצות שצריכים לתקן באותו יום[ד].

ועניין זה נכון אף להיפך, וכמו שכתב בספה"ק מנחם ציון[ו] "שעיקר בריאתינו הוא לזכך נשמותינו ורוחניותינו להוסיף טהרה וקדושה וכח בפמליא של מעלה, שנשמותינו רוחניים יותר ממלאכי השרת", וידוע שהרה"ק רבי ברוך ממעז'יבוז' זי"ע היה אומר שההוכחה אם האדם הגיע לדרגות גדולות או שהוא מתעטף בטלית שאינו שלו, היא מאוד בעולמות העליונים לירד למטה, רק יחזיק את עצמו בכל כחו, שישאר למעלה במחשבותיו, וכמו שכתוב (תהלים ל"ט) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן וכו', שיעשה כמו גדר שלא ירד, ואז שכוונה דבוק כל כך, כשנופל במחשבתו שיעלה במחשבה למעלה בעולמות העליונים לדבק בו יתברך, כמו אדם שמטייל מחדר לחדר כו' יטייל במחשבתו בעולמות עליונים, וצריך שלא יהיה שום אדם לט) באותו בית כשרוצה לדבק, שאפילו צצפופי עופות יכולים לבטלו, וכן במחשבה של אחר יכולים לבטלו.

[א] ראה מה שמובא בהקדמת הספר **מגיד דבריו ליעקב**: ושמעתי מפיו הקדוש, מה אתה מתמה שהי' לו גילוי אליהו, ועוד מדריגות גבוהות מאוד, והתחיל לרמז מהות מדריגות גילוי אליהו וכמה בחינ' יש בזה גבוה מעל גבוה. **וכ"א שמעתי מפיו הקדוש, שהבעש"ט זלה"ה** למד אותו שיחת עופות ושיחת דקלים וכו', וגם למד עמו סודות שמות הקדושים ויחודים, וגם ספר מעין חכמה למד אותו, ואמר לו פי' על כל תיבה, וגם הראה לי בספר רזיאל אותיות וכתב מלאכים, **ואמר שלמד אותו כל זה, כי כל מלאך יש לו תמונת אותיות א"ב משונה מחבירו לפי מדתו וערכו ומאיזה עולם הוא והמ"י**, וגם הראה לי בספר הנ"ל כמה שמות מלאכים ואמר לי ממש, **שע"י שמות אלו ידע הבעל ש"ט בכל חודש ניסן בכל שנה איזה ממונים ממנים על העולם בכדי לידע איך להתנהג עמו ועל ידי**. ושאלתי אותו ולמה בר"ח ניסן, והשיב מפני שהוא ר"ה למלכים, ואמרתי לו הלא אדומ"ו אמר לי שלמד אותו כל דבר ובודאי ידוע ג"כ לאדומ"ו, והשיב למה לא יהי' זה ידוע לי, רק שצריך לעשות לזה כמה יחודים. ומגודל ענותנותו לא רצה לדבר ממדריגת עצמו כלום ושאלתי אותו למה אדומ"ו אינו רוצה לגלות מדרגתו והלא הבעש"ט זלה"ה גילה מדריגתו והשיב שהוא ג"כ לא גילה רק אפס קצהו ומגילוי אליהו לא גילה, רק אפשר קודם מותו רק אני השגתי זה ב"ה בבואי אליו, וכמה מעשיות קצרה היריעה מהכיל.

[ב] ראה ב**'ליקוטים יקרים**' (ד"ג ע"ג, הובא בספר בעש"ט עה"ת פר' עקב אות מז): **וצריך לעלות ממדרגה למדרגה כשרוצה לעלות למעלה,** בתחלה צריך שיהיה במחשבתו לעלות לרקיע הראשון, שהוא מהלך ת"ק שנה (פסחים דצ"ד ע"ב), ויריחיב במחשבתו הרקיע על כל הרוחות, שלא יהיה נראה במחשבתו קצר וקטן, רק ירחיב לכל הצדדים, וכיון שהוא עומד שם צריך לחזור במחשבתו לעלות למעלה יותר, ואחר כך עוד יותר למעלה, אבל בפעם אחד לא יוכל לעלות לכל הזיי"ן רקיעים, רק ממדרגה למדרגה צריך לעלות, אבל באמצע התפלה כשדבק עצמו מתחלה כראוי, יכול לעלות לכל הזיי"ן רקיעים בפעם אחד, **ובעלותו ממדרגה למדרגה,** כשבא לרקיע הראשון צריך לראות ב' דברים, אחד שלא יפול למטה, **ואחד שיעלה עוד למעלה, וכיון שהוא ממש במחשבתו ברקיע הראשון, יכול לעלות עוד רקיע עד שיעלה בעולם המלאכים,** ואחר כך בעולם הכסא, ואחר כך ישאר בעולם האצילות, שם יזדיק מחשבתו בבורא יתברך, וכשרוצה לעלות, מתחלה יראה כדמות אדם וכדמות כלבים, שהם הקליפות שיש בכל עולם העשייה, וצריך לחזק עצמו ולא יתיירא, **ולכעמים יכול לדבר למעלה בנשמתו לבד בלי גופו, שיפריש עצמו מגופו, וזהו התפשטות הנשמה, שאינו מרגיש במחשבתו כלל הרגשת הגוף וצייר זה העולם, רק ציור עולמות העליונים, דהיינו המלאכים והשרפים,** ואחר כך כשבא אל עולם האצילות אינו מרגיש רק דק מן הדק, דהיינו אצילותו יתברך, ושם ידע עתידות, ולפעמים בעולמות התחתונים ידע גם כן עתידות ששם מכריזין.

עוד מובא ב'**כתר שם טוב**' (ד"כ ע"ד): צריך שיריגיש במחשבתו שהוא בעולם העשייה בתחלת התפלה, **ואחר כך ירגיש שהוא ביצירה עולם המלאכים, והאופנים,** ואחר כך בעולם הבריאה, עד שיריגיש במחשבתו שפרח במחשבותיו גבוה מאוד לעולם האצילות, וכמו אדם שמטייל מחדר לחדר כו' יטייל במחשבתו בעולמות עליונים, ויזהר שלא יפול מחשבתו הגבוה מאוד בעולמות העליונים, רק יחזיק עצמו בכל כח שישאר למעלה במחשבתו הגבוה מאוד בעולמות עליונים, במתג ורסן שעשה כמו גדר שלא ירד, וכשרוצה לעשות כן לצורך דבקות בלא שעת תפלה, צריך שלא יהיה לט) שום אדם באותו בית, שאפילו צצפופי עופות יכולים לבטלו, וכן מחשבה של אחר יכול לבטלו.

עוד כתב ב'**לקוטים יקרים**' (דס"ו ע"ב) בזה"ל: כשמדבק עצמו ילך מתחלה בעולם העשייה, ואחר כך יפרח במחשבתו למעלה גבוה יותר, **ואחר כך עוד גבוה יותר בעולם המלאכים והאופנים ואחר כך בעולם הבריאה,** עד שיריגיש במחשבתו שפרח במחשבותיו גבוה מאוד לעולם האצילות, וזה נקרא בזוהר (ע' פקודי דרכ"ו ע"א, ס"ס ע"א, ויקרא ד"ה ע"ב), מחשבה שאין בה מעשה, ויזהר שלא יפול ממחשבתו הגבוה מאוד בעולמות העליונים לירד למטה, רק יחזיק את עצמו בכל כחו, שישאר למעלה במחשבותיו, וכמו שכתוב (תהלים ל"ט) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן וכו', שיעשה כמו גדר שלא ירד, ואז שכוונה דבוק כל כך, כשנופל במחשבתו שיעלה במחשבה למעלה בעולמות העליונים לדבק בו יתברך, כמו אדם שמטייל מחדר לחדר כו' יטייל במחשבתו בעולמות עליונים, וצריך שלא יהיה שום אדם לט) באותו בית כשרוצה לדבק, שאפילו צצפופי עופות יכולים לבטלו, וכן במחשבה של אחר יכולים לבטלו.

[ג] וזל"ק (פר עקב): **דהנה מיסוד האמונה הישראלית הוא להאמין ולהבין כי כל חפץ השי"י ב"ה בכל בריאת העולמות העליונים גבוה מעל גבוה וכל המלאכים הקדושים כלם הם רק לצורך תכלית האדם העובד בעוה"ז** וכל העולמות העליונים הם. רק אמצעים לעבור על ידם ההארה והשפעה לעוה"ז ע"י פעולת הצדיק בעוה"ז כמבואר כ"ז לכל משכיל. והנה הדבר מבואר היות כל תכלית הבריאה רק על כוונת האדם בעוה"ז כאשר הוא הי' סוף המעשה במעשה בראשית ובמחשבה תחלה להיותו ית"ש נקרא מלך רחום וחנון ע"י השפעות הטובות והחסדים הגדולים לאדם העובד לש"י בעולם השפל. **כי אך זה רצונו ית"ש להיות אלקותו וגודל טובו ניכר בעולם השפל הזה אשר ממנו יתעלה האדם מאשפות עפר עולם הגשמי לדביקות הרוחני מעלה מעלה עד אין סוף ב"ה כנודע.**

[ד] ועיי"ש עוד (תפארת שלמה, שער התפילה) מה שכתב ב' טעמים לבריאת המלאכים, וזל"ק: ואתה מחי' את כולם וצבא השמים לך משתחוי' (נחמיה ט, ו), דהנה **ב' טעמים יש לומר על בריאת המלאכים. א' בשעה שאין ישראל עושין רצון הבורא ב"ה אזי מתקרר דעתו בהמלאכים** ע"ד דאי' בזוה"ק ע"פ (אסתר ז, ז) והמלך קם בחמתו כו'. **ועוד הוא לטובת בנ"י שבכל יום ובכל עת הם מהללים להקב"ה על הישועות שעושה עם ישראל** כמ"ש (ברכת יוצר אור) לאל ברוך נעימות יתנו וכו'. כי הוא לבדו מרום וקדוש פועל גבורות וכו' כ"ז אומרים המלאכים. ואין דרך המלכות לשמוע שבחים ולא יעשה כן. וזה הפי' בשעת החורבן אמרו לו המלאכים די לך במלאכים השיב להם הקב"ה דברים הללו ניאוצים הם לפני. היינו השירות והתשבחות שתאמרו לפני שאני עושה טובות עם בנ"י. ואם אין ישראל אין שירות ותשבחות.

[ה] כדאיתא בספה"ק **עבודת ישראל** (פר' וישלח) וזל"ק: ואמר ר' חלבו במערכת המלאכים לעולם אין כת מקלסת ושונה אלא הקב"ה בורא כת חדשה ואומרת שירה חדשה והולכת לה. **והמקובלים אמרו שהמלאכים מתלהבים באש היוצא מן הבזק ורצונם לדבק באור אין סוף** כטבע התלהבות אש למעלה להמשיך לשורשו ושם מתבטלים במציאות באור אין סוף. **ולי נראה להוסיף ביאור להבין ענין הסילוק** למשל כי כל מלאך נברא לצורך עבודתו או בבחינת אהבה או יראה וכיוצא בו. **וביאור ענין שתבלית בריאתם לעורר בחינת אהבה להבורא ב"ה בעולם או בחינת יראה דוגמתם כדי שעל ידי כן יתעורר למטה בלב איש ישראלי המדות הקדושות הללו לעבוד בהם ליעבד הכל, שאם לא כן מאי נפקא מהם שנברא בבחינת אהבה ועובד מאהבה או במדה אחרת הואיל ואין הדבר רשותם כי אם לפי ענין שנברא. אלא ודאי שתכלית בריאתם כדי שיתעוררו על ידם הבחינות והמדות למטה ויאחז איזה צדיק דרכו כשמרגיש שבא לו איזה אהבה או יראה לדבק בבוראו ית"ש.**

אם כן לפי זה נוכל לומר כשהמלאך הנברא לאיזה מדה פועל בעבודתו שמעורר המדה ועל ידו מתעורר למטה איזה איש מעושי רצונו יתברך לעבוד לה' בבחינה זאת אז ממילא מסתלק המלאך ונכלל בשורשו כיון שאין צורך לעולם הימנו. וזה שהקב"ה מחדש בכל יום כח חדשה לפי ענין היום וברור הניצוצין הם אומרים שירה ומעוררים איזה קדושה חדשה עד שנעשית למטה על ידי ישראל והולכים להם כנ"ל והבן.

[ו] פר' פקודי.

אם הוא יודע את מהות המלאכים[ז], ועל דרך מש"כ בספה"ק קדושת לוי[ח] שעל ידי שהאדם חוקר ברבבות המלאכים היראים מהשי"ת הוא בא גם כן לביטול במציאות.

מהות המלאכים

והנה התפקידים אותם מבצעים המלאכים מתחלקים בכללות לארבעה עיקריים, כשהתפקיד העיקרי והמרכזי הוא השליחות מצד השי"ת לעבר בני האדם, תפקיד המתבטא בשם "מלאך" שמשמעותו "שליח", ושאר התפקידים הם: הוצאת גזירותיו ורצונותיו של השי"ת לפועל[ט], אמירת דברי שבח ושירה לפני השי"ת, ושמירה על עם ישראל - ואף על יחידים מהם - מפני אויביהם[י].

והנה ידוע מה שנחלקו הקדמונים[יא] במהותם של המלאכים העליונים האם הם עשויים אף מן החומר הגשמי והם תחת גדרי המקום והזמן, או שהם רק שכל וצורה בלי חומר וכפי שהם מכונים בספרי הקדמונים "שכל הנבדל"[יב] או "שכל פועל"[יג].

הדעה הראשונה היא דעת הרמב"ם[יד] והאבן עזרא[טו] הסוברים כי המלאכים הם ישויות רוחניות שאינם נתפסים כלל בכלי מידה של מקום וזמן[טז], וידיעת קיומם אינה מן החושים אלא מן השכל[יז] כי כאשר התגלו לאדם היה זה בחלום או במראה הנבואה[יח], וכפי שמכנה אותם הרמב"ם בספריו "גופות קדושים גדולים" "צורות טהורות" "צורות נבדלות" או "שכלים נבדלים", והיינו צורה ללא חומר. והגדילו לומר רבי חסדאי קרשקש בספרו אור השם[ט] והרשב"ץ בספרו מגן אבות[כ] שלא רק שייתכן שיהיה קיים אפשרות לצורה בלא חומר או לחומר בלא צורה אלא כך הוא מחויב ומוכרח שיהיה קיים בעולם צורה בלא חומר שהם המלאכים.

רבינו האריז"ל[כא] לעומת זאת סובר, שהמלאכים גם כן

[ז] כך מובא בספר **'בוצינא דנהורא'** (ח"ב סיפורים עמ' סכ): פעם אחת דיבר מהמפורסמים שבדורו **וחרה עליהם בחרי אף גדול אשר מתעטפים בטלית שאינה שלהם** ואומרים תורה על פי קבלה ומתפללים בכוונות ואמר רצוני לשאול להם על הכוונות שהמה מתפללים **היודעים המה מהות המלאכים אם ראה פעם אחת מלאך, אבל אני ראיתי מהות המלאך,** כי פעם אחת נסעתי וכו'.

[ח] ואלו דברי קדשו (הראשי, מורה **שאדם חוקר בבדולות הבורא ברוך הוא כמה רבבות מלאכים ורבבות חיות הקודש ורבבות אופני הקודש ורבבות שרפי הקודש עומדים לפניו באימה וביראה גדולה ואז הוא בטל במציאות** ואחר כך מגיע לאדם שמחה.

[ט] ראה מש"כ בספה"ק **יסוד העבודה** (חלק ג פרק ט) וז"ל"ק: **ועוד יש למעלה תאי הרצים מלאכים קדישין הממונים להוליך בשורות טובות ולהטיב לכל שלוחי מצוה מארי דרגלין, ולעומתם נמצא בסט"א תאי הרצים היוצאים בהיפוך** וסימנך הרצים יצאו דחופים והעיר שושן נבוכה. הרצים יצאו וכו' והעיר שושן צהלה ושמחה. **והם כולם תלוים במעשה האדם.**

[י] ועי' בספה"ק **מאור ושמש** שכתב כי עיקר מלאכי השמירה הוא מלאך הברית, וזל"ק: **והנה עיקר המלאכים השומרים את האדם מכל דבר רע הוא מלאך הברית** כי על ידי ששומרים את הברית קודש אזי מלאך הברית שומר אותו האיש שלא יקרבו אליו החיצונים להחטיאו ושלא יוכלו להרע לו בשום דבר.

[יא] כמובא בספר **'מעשה טוביה' לר' טוביה הכהן ס"ץ ז"ל: ואולם בענין מהות המלאכים ואיכותם, היו מן הקדמונים שחשבו שמהם הוים מרוח ומהם מאש** והביאו ראיה לדעתם מהפסוקים האומר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש להוט, אבל **הרב אב"ן עזרא מכחיש סברתם** ואומר שכוונת הפסוק אינו כן (עיין בפרושו על הפסוק בראשית במלת השמים תמצאנו) וכמו שדרשו רז"ל (חגיגה פ' אין דורשין) על מלת חשמל כאלו אומר חיות אש ממללות, **אבל רוב חכמי האמת וגם כת הפלוסופים כולם הסכימו שהם צורות קדושות נבדלות מכל חומר, ולכן נקראים אצלם שכלים נבדלים, אלא שהיו מראים עצמם לבני אדם ר"ל לאבות הקדושים או לנביאים בדמות אנשים וקצתם בדמות אש וכיוצא בזה.**

[יב] כמובא בספה"ק **אוהב ישראל** (פר' קדושים) בזה"ל: **והנה כמו שיש בעולם המלאכים והגלגלים בחי' הנקראים שכל הנבדל. ככה ישנו בעולמות עליונים הק'.**

[יג] ראה בספר **עבודת הקודש** (חלק א פרק טז); **ואמרו חכמי הקבלה כי ההויות העליונות הנקראות עץ** החיים נקראו במשל מים העליונים כי אינם נבראים אלא נאצלות מעליון, ומים התחתונים נבראים ואינם נעלמים כראשונים והם מהרקיע הזה למטה, ואמרו כי בו שני מיני אצילות בסוד מטטרו"ן וסנדלפו"ן, ופירוש מטטרו"ן שליח, שמביא ומשפיע השפעה ממעלה למטה. ופירוש סנדלפו"ן מלה מורכבת מורה על חומר וצורה והוא נחלק לשנים סנדל פון וסנדל מורה על החומר כמו שאמרו בפרק יוצא דופן שמא תעשה עוברה סנדל פירוש חתיכת חומר בלא צורה. ופון מורה על הצורה שהיא בפנים נעלמת ונסתרת. **והנה שמו מורה על פעולתו שהוא מחבר חומר וצורה, כי הוא ממשיך צורות מעולם הרוחני ומשפיע על החומר.** ולמטה היכל הרצון כנגד תפארת ישראל, ובו ארבע מחנות שכינה סוד חיות קטנות כנודע מדברי המאור הקדוש רשב"י ע"ה בהיכלות שלו. (ח"א מ"ד ע"ב ח"ב דנ"ג ע"ב) ויעשה ממנו היכל אהב"ה כנגד חסד לאברהם, והוא סוד א"ל שד"י, ובו נבואת האבות, **ואמרו חכמי הקבלה כי הוא סוף למעשה העליונים ותחלה למעשה התחתונים,** ושרש ההיכל הזה הוא הנקרא מטטרו"ן שר הפנים ששמו כשם רבו העליון הנקרא מטטרון הגדול, **וזה נקרא שכל הפועל אצל הרבה מחכמי הקבלה.**

[יד] מורה נבוכים ב ו.

[טו] וז"ל **האבן עזרא** (בראשית א אז): **ואל תחשוב שהמלאכים הם מאש ורוח בעבור שנמצא עושה מלאכיו רוחות. כי אין ככה דרך פשוטו** רק דבר דוד בתחלה על מעשה בראשית. והחל מהאור ואמר עוטה אור ואחר כן נוטה שמים הוה הרקיע והמים עליו והאש והשלג והרוח, ואמר כי הרוח שלוחו וכן השם ללכת אל מקום שישלחנו וכן האש ממשרתיו ואמר יסד ארץ על מכוניה וזאת היא היבשה וכן כתוב רוח סערה עושה דברו.

[טז] ראה מש"כ בספה"ק **שם משמואל** (פר' וירא, תרע"ט) וזל"ק: והנה במדרש כשעלה משה למרום לקבל את התורה קטרגו מלאכי השרת, ואמרו שלהם ראוי ביותר ליתן להם התורה, והשיבם הקב"ה הלוא אתם אכלתם בשר וחלב וביתו של אברהם מה שעתידה תורה לאסור. **הגם שיש לדקדק בזה הלוא עדיין לא נאסר עד מתן תורה. מ"מ י"ל באשר המלאכים אינם בעלי שינוי, א"כ האכילה שמאז נחשבת להם לעולם כמו שאכלו באותו יום.**

[יז] ע"ד מש"כ **הרמב"ם** בהל' יסודי התורה (פ"ד ה"ז) וז"ל: **לעולם אין אתה רואה גולם בלא צורה או צורה בלא גולם אלא לב האדם הוא שמחלק גוף הנמצא בדעתו ויודע שהוא מחובר מגולם וצורה** ויודע שיש שם גופים שגולמם מחובר מארבעת היסודות וגופים שגולמם פשוט ואינו מחובר רק מגולם אחד **והצורות שאין להם גולם אינן נראין לעין אלא בעין הלב הן ידועין כמו שידענו אדון הכל בלא ראיית עין.**

[יח] וראה מש"כ בספה"ק **ישמח משה** (פר' וישלח דף עז ע"ב אות ה) וזל"ק: **או** יאמר לפניו, **שהיו לפניו ממש ולא בכח הדמיון, כענין שפירש העקרים בפסוק** (שעיה ה ה) **אוי לי כי נדמתי** (במאמר ג' פרק י'). וזה כונת רש"י מלאכים ממש, דהיה ראוי לומר מאכי אלקים, או מלאכי מרום, או מלאכי עליון. ועוד קשה מנ"ל, דילמא פירושו שלוחים כמו שהוא בכמה מקומות. על כן נראה דהיה קשה לפניו למה, **רק שהם מלאכי מרום, ושלא נטעה שהיה רק בדמיון, על כן אמר לפניו שהיו לפניו, והיינו מלאכים ממש ולא בדמיון,** והבן. ואם כן תיבת ממש, הוא פירוש לתיבת לפניו. והא דאשמועינן התורה זה בכאן, דמהיכי תיתי נימא כאן דהיה רק בדמיון יותר מבשאר מקומות, היינו משום שלא מצאנו בשום מקום בתורה הק' שישתמש איש במלאכי מרום לצורכו, **והיה הדעת נותן לומר שהיה רק בדמיון, וכמו שפירש הרמב"ם בכמה מקומות שהיה רק במראה,** על כרחך קמשמע לן כנ"ל, והבן זה.

[יט] וז"ל (מאמר ג' ח"א כלל א פרק ג): כבר יחשב בו שאיננו רחוק שימצא גשם בלא צורה מיוחדת, אבל אולי מחויב שימצא. **וזה, שאנחנו נמצא צורה עם חומר, כצורות ההילוניות; ומצאנו גם כן צורה בלא חומר, כצורות הנבדלות.** הנה ראוי אם כן, שימצא חומר בלא צורה. ואולם היה בלתי אפשר באלו הנמצאות, להיותם מלובשים באיכיות הראשונות, אשר הם כצורות ליסודות, והיה בלתי אפשר שיופשטו במוחלט. ואולם מה שנאמר שיחויב שיעמוד בזולת הצורה זמן אין תכלית לו, הוא שקר; למה שכבר קדם, שלא היה זמן קודם בריאת העולם.

[כ] וז"ל (פרק ב בנבואת משה רבנו ע"ה): והיו הנמצאות קצתם חומר וצורה כמציאות הרקיע והחומר השפל, **וקצתם צורה בלא חומר כמציאות המלאכים,** וקצתם חומר בלא צורה כמציאות אלו המים העליונים. ואינו נמנע היותו חומר בלי צורה, אלא באלו הנמצאות אחר שקבלו צורה. אבל במים העליונים שלא קבלו צורה כלל אינו נמנע, **אבל מחוייב שיהיה כן.** כמו שאנו רואים כל מורכב מב' דברים אם נראה הא' פשוט שימצא האחר, וכאשר ראינו נמצאות מורכבות מחומר וצורה, ומצינו ג"כ נמצאות פשוטות צורה בלא חומר, וכן הוא מן הראוי שימצאו נמצאות חומר בלא צורה.

[כא] כמובא ב**'עץ חיים'** (שער ג פרק ח) בזה"ל: **ונחזור לענין המלאכים כי גם הם חומר וצורה אלא שחומרם זך מאד** ונקרא כבוד נברא של המלאך ונקרא אישים אך עורתן נקרא מלאך **וזכי הנפש יכולין לראות דרך מראה את המלאך בהיותו מלובש במלבוש שלו** הנ"ל וזה סוד וירא והנה שלשה אנשים ואין זו נבראה **רק שהשיג בראייתי נפשו המשכלת את נפש המלאך עצמו וכן הרואים את אליהו ושאר נשמות הצדיקים כעין רבינו הקדוש בכל ליל שבת וכיוצא אינו אלא ע"י התלבשות בחלוקא דרבנן שלו.**

וכן אמר בספה"ק **יסוד העבודה** (חלק ב מבחר לד) וזל"ק: הענין כתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו. ר"ל **דהנה כל הבריאים הם כלולים ויש בהם כל הבחינות והמלאכים גם כן חו"צ רוחניות, החומר מן עולם שלהם, והצורה מן עולם שלמעלה ממנו** כי גבוה מעל גבוה. והם כאדם מגוף ונפש ורק שהם רוחניות. והגוף יש בו כלול וכמוס בתוכו כל הבחינות נמוכות אשר ע"י יכול להתלבש ולירד בזה העולם.

וכ"כ בספה"ק **מאור עינים** (פר' שמות) וזל"ק: **ונודע שבכל דבר שהוא נברא יש בחינת חומר וצורה כי אפילו המלאכים יש להם חומר דק וזך וכן בכל הנבראים.**

עשויים מחומר אלא מחומר "זך מאד"[כב], וכדברי הגר"א בפירושו על ספר יצירה[כג] שאומר שלא שייך לעולם חומר בלי צורה או צורה בלי חומר, וכפי שמבארים רבי אברהם אבולעפיה בספרו סתרי תורה[כד] ובעל הלשם[כה], שהרי מה הצורך והתועלת בצורה זו שאינה חומר[כו].

הקב"ה פועל בעולם על ידי המלאכים

והאריך הרמב"ם[כז] וכן רבינו בחיי[כח] לבאר כי אחד העניינים המתיישבים לאור עצם מציאות המלאכים הוא הקושי בהבנת כל הביטויים המוזכרים בתורה המגשימים לכאורה את השי"ת שהוא אין סוף מופשט והאיך יוכלו ליחס אליו מעשים גשמיים וחומריים, והאמת כי כל אלה נעשים על ידי המלאכים הממונים עליהם, וכן כבר איתא בזוה"ק[כט]. המלאכים הם הם כוחות ההנהגה הטבעית של הבריאה[ל] שעל ידיהם מנהיג השי"ת את עולם הטבע, וכמו שכתב הרמ"א[לא] "כי כל כח השם יתעלה" וכן "כל רצון ופעולה הן להפסד והן לקיום, הוא מלאך השם יתעלה", וכמו שביאר בספה"ק אור המאיר[לב] שכוונת המאמר "מלאכים יחפזון" היא עצם היות כוחות ההנהגה הטובים נתונים בספק.

ומבאר רבי יוסף אלבו בספר העיקרים[לג] כי מה שנאמר בתורה מלאכים היא כינוי לאותם כוחות המניעים את תנועת הגלגלים המסובבים את כל הנעשה בעולם, וכידוע שיש ג' עולמות, עולם המלאכים עולם הגלגלים ועולם השפל[לד], כי לעומת עולם הספירות שמעל לג' עולמות הללו ושם הכל אחדות גמורה הרי שבעולמות המלאכים או הגלגלים הנקראים שכלים נפרדים שם ממונה כל אחד על דבר אחר[לה].

[כב] שהוא יסוד האש (כמובא בספר "החסיד והמשכיל" עמ' 40).

[כג] וזל"ק (פ"א מ"ד): הבן בחכמה כו'. מפרש והולך שכל הע"ס קשורים זה בזה. וחו"ד ש"ל כל דבר הוא חומר הראשון היולי שעליו נאמר גלמי כו' וכן הי"ד הוא גולם כל דבר והוא בכל האותיות וכל האותיות בו בכח וה' צורה הראשונה שלכן נק' ציר"י ויצר כו' והן קשורים זה בזה בקשר גמור לעולם כחדא שריין וכחדא נפקין ולא כו' **כידוע שלא היה לעולם חומר בלא צורה וצורה בלא חומר וכח החומר בצורה וכן כח הצורה בחומר וז"ש הבן וכו'.**

[כד] וז"ל שם: **וידוע שלא תמצא צורה טבעית בלא חומר בשום פנים** כמו שלא ימצא חומר בלא צורה בשום פנים. **והשכל משיג את שניהם ומכיר את שניהם הכל ומכיר את עצמותם ומבדיל ביניהם.** ואם כן הם נמצאים פשוטים ומובדלים בשכל ואינם נמצאים מובדלים חוץ לשכל, כמו שהלחם ימצא מורכב מקמח ומים בהרגש שהוא לחם, ובדמיון שהוא מקמח ומים. וכבר ימצא כולו בספרים הטבעיים. וזכרונם בהכרח פה מפני שיני הפעולות וקיום המציאות אשר החיות נושאות הצורות הידועות, ונושאות את הכס"א, וצורות כלל האדם בצורתם.

[כה] **וז"ל** (לשם שבו ואחלמה, הקדמות ושערים, שער ב פרק א): **והנה אין חומר בלי צורה ולא צורה בלי חומר כנודע והגם שהם ב' מציאיית אשר הם רחוקים במדרגתם זה מזה הרבה מאד עכ"ז הנה הם מתייחדים זב"ז ביחוד עצום עד שאי אפשר להמצא זה בלא זה.** והענין בזה הוא כי כל מה שאנו רואין שהם ב' מדרגות וגבוה מעלת הצורה על החומר באין ערך הנה כ"ז הוא רק בהחומר וצורה שבכל הנמצאיים שבהעוה"ז גופה וכן בכל הנמצאיים שבכל עולם ועולם עצמו אבל מעולם לעולם הנה נעשה מהחומר של עולם העליון הצורה של עולם התחתון וכלול באותה הצורה כח החומר דהתחתון ג"כ אלא שמתחילה היא כלולה שם רק בכח ואח"כ יוצא משם מן הכח אל הפועל למציאות גמור ג"כ והרי הם שניהם משורש אחד ולכך הם מיוחדים זב"ז לעולם כי מתחילה בהשורש כלול החומר בהצורה ואח"כ כשנשלמו לבחיי מציאות הראוי להתחתון מתלבש הצורה בהחומר והם אחד לעולם.

[כו] כמש"כ בספר **שבילי אמונה** (הנתיב הששי) **וז"ל:** כי אי אפשר שימצא צורה בלי חומר וחומר בלי צורה בפועל מן הצורות המתאחדות אל החמרים עומדות כוך מקדם תמיד **בעבור שאם היו צורות נמצאות בלי חומר היתה מציאותם לבטלה כי לאיזה תועלת ולאיזה צורך ימצאו כך והאיך ואין אז נמצא החומר אליהם.**

[כז] **וז"ל** (מורה נבוכים, ח"ב פ"ו): ואמנם אמרו הוא, **שאלו השכלים הנפרדים הם גם כן אמצעיים בין האלוה יתי' ובין הנמצאות ושבאמצעותם יתנועו הגלגלים, אשר הוא סיבת היות ההוות - זה גם כן כתוב בכל הספרים, שאתה לא תמצא כלל פועל שיעשהו האלוה אלא "על ידי מלאך".**

[כח] ראה המובא בשמו בספר **תורת העולה לרמ"א** (ח"ב פ"ב) ואלו דבריו: וכעין זה כתב הבחיי סוף פ' בראשית (בראשית ו' ו') **כי מה שנאמר יד יי' עיני יי' או שאר דברים נשמים הכל נאמר על מלאכיו ושתיתי, כי כשעושה המלאך פעולת יד נקרא יד וכשעושה פעולת עין נקרא עין וכן כלם, וכן הוא בס' התיקונים לרבי שמעון בן יוחאי ז"ל** (תקון ע').

ומאד יקרים הדברים האלה בעיני ויונעמו לכל חכם, כי בדרך זה יסולקו כל גשמיות מן הד' יתברך ותירומם על כל ברכה ותהלה, כי אין לו גוף ולא סוף ולא תחלה והוא סבות הסבות עילה על כל עילה.

[כט] ראה תיקו"ז תיקון ע, מובא לעיל בתורת העולה לרמ"א.

[ל] ראה מש"כ **הרמב"ם** בארכיות ב**מורה נבוכים** (חלק ב פרק ו) **וז"ל:** ואין הכונה באלו המאמרים כולם מה שיחשבוהו הפתאיים, שיש לו יתי' דברים, או מחשבה, או התבוננות, אל שאלת עצה והעזר בדעת אחרים - ואיך יעזר הבורא במה שבראו? אבל כולו באור, **שאפילו חלקי המציאות. עד בריאת האברים מבעלי החיים כפי מה שהם - כל זה באמצעות מלאכים - כי הכוחות כולם מלאכים.**

ומה מאד רע עורון הסכלות ומה מאוד מזיק - אילו אמרת לאיש אחד מאשר יחשבו שהם "חכמי ישראל", שהאלוה ישלח מלאך שיכנס בבטן האשה ויציר שם העובר, ייטב לו זה מאוד ויקבלהו, ויראה זה עוצם ויכולת בחוק האלוה וחכמה ממנו יתי' - עם האמינו גם כן שה"מלאך" גוף מאט שורפת, שיעורו כשליש העולם כולו - ויראה זה כולו אפשר בחק האלוה; אמנם אם תאמר לו, שהאלוה שם בזרע כח מציר, יעשה תמונת אלו האברים ויתארם, והוא - ה"מלאך", או ההצורות כולם מפעולת השכל הפועל, והוא - ה"מלאך", והוא - "שרו של עולם, אשר יזכורהו ה"חכמים" תמיד - יברח מזה, כי לא יבין ענין זה העוצם והיכולת האמיתיים, והוא - המצאת הכוחות הפועלות בדבר, אשר לא יושגו בחוש.

כבר באורו ה"חכמים ז"ל: למי שהוא "חכם", כי כל כח מן הכוחות הגופניות - "מלאך", כל שכן הכוחות המפוזרות בעולם, ושכל יש לו פעולה אחת מיוחדת ולא יהיו לו שתי פעולות. ב"באשית רבה", "תני, אין מלאך אחד עושה שתי שליחיות, ואין שני מלאכים עושין שליחות אחת" - וזהו ענין כל הכוחות.

וממה שיחזק אצלו היות הכוחות האישיות הטבעיות והנפשיות נקראות "מלאכים" - אמרם במקומות רבים, ועיקרו ב"בראשית רבה", "בכל יום הקב"ה בורא כת של מלאכים ואומרים לפניו שירה והולכים להם". וכאשר הוקשה זה הממאר במאמר מורה על היות המלאכים עומדים, וכן התבאר פעמים, שהמלאכים "חיים וקיימים" - היה המענה, שמהם קיים ומהם אבד. וכן הענין באמת, כי אלו הכוחות האישיות הוות נספדות על המהשך, ומיני הכוחות ההם נשארים, לא יפסדו. ושם נאמר בענין "יהודה ותמר", "אמר ר' יוחנן ביקש לעבור וזימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאוה" - רצונו לומר, כח הקושי - הנה כבר קרא הכח הזה גם כל "מלאך". וכן תמצאם תמיד אומרים, "מלאך שהוא ממונה על וכך" - כי כל כח שמינהו האלוה יתי' על ענין מן הענינים הוא "מלאך המממונה על אותו דבר". וכתוב ב"מדרש קוהלת", "בשעה שאדם ישן נפשו אומרת למלאך, ומלאך לכרוב" - **הנה כבר בארו, למי שיבין וישכיל, שהכח המדמה גם כן יקרא "מלאך", ושהשכל יקרא "כרוב". ומה מאד נאה זה למי שידע, ומה מאד הוא נמאס לפתאים.**

וראה מש"כ בספה"ק **ישמח משה** (פר' תולדות דף סז ע"א) **וזל"ק:** אבל הענין הוא דנודע מהרמב"ם ז"ל דמלאכי אלהים עולים ויורדים כו' (בראשית כח יב), עולין ענין א', ויורדין ענין א'. ופירשו מפרשיו דכשהן מסתכלין כלפי מעלה מהם ומתדבקין בסיבתן ומקבלין שפען ואיתנן, יקראו עולין. וכשהם מסתכלין כלפי מטה להשפיע במסובבין מהן, יקראו יורדין והבן זה.

[לא] בספרו **תורת העולה** (ח"ג פי"ז): **ולהיות כי כל כח השם יתעלה נקרא מלאך,** כמו שאמרו ז"ל פרק רבי עקיבא (שם ליתה, ואיתא בחגיגה י"ד א') כל דבור ודבור שיצא מפי הקדוש יתה נברא ב מלאך, על כן באו בענין רצון השם יתעלה בהפסד העולם וחזרת הדברים לשרשן על ידי כהן, **כי כל רצון ופעולה הן להפסד הן לקיום הוא מלאך השם יתעלה** והוא דוגמת כהן העובד, ולקמן בפ' כ"א יתבאר לך טעם אחר שהיו מעלים האברים למזבח ומניחים על גבי הכבש.

[לב] **וזל"ק** (דרוש לראש השנה): ושא עיניך וראה הנרמז בפייטן (מוסף ר"ה) ונתנה תוקף קדושת היום וגו', ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון, ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין, והכל כלוונה הנזכר, להיות שהקדוש ברוך הוא יושב על כסא דין, ופופה ומביט הנגלות והנסתרות של מעשה בני אדם, אם ראוים לברוא בשבילם את העולם מחדש, **ונמצא כשדן את ישראל אם לברוא בשבילם את העולם, ממילא כללות העולמות והמלאכים, שכל עצמם לא נבראו כי אם בשביל ישראל, ולעשות מלאכתן להעלות תפלתן כנזכר בלגאנטי, ממילא נתבטלים גם כן, כי אין צורך בהם, ולזה המלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון,** ויאמרו הנה יום הדין על ישראל, ומזה נמשך הדין גם כן למעלה, לפקוד על צבא מרום בדין שנבראו בשבילם, ולזה בא הנביא להורות מעמדם ומצבם של עם קדוש ישראל, שאי עייניך וראי כולם, מוסב על עשיה הרוחניות וגשמיות, **וכל דבר הבאה לכלל הוי"ה, כולם נקבצו באו לך עתה בראש השנה, וממתינין על תפלתך, ותלוים ועומדים בספק אם יבראון מחדש או לאו, ואין לך מורא ופחד גדול מזה,** בשם אל הלב להרגיש בעצמו, כאלו כולם נקבצו אליו, ומבקשים ממנו עבור בריאותם כנזכר.

[לג] דבריו הובאו בספה"ק **ערבי נחל** (פר' ראה דרוש ב); ומאשר נראה בכל גלגל תנועה מיוחדת זה למזרח וזה למערב וכן (הרבה), וזה מהיר בתנועה וזה מתאחר, **נדע בהכרח שיש לכל אחד סיבה חוצה לו זולת נפשו, תיחד לו תנועה מיוחדת, ואותם המיחדים תנועת הגלגלים הם מניעים אותם, והמניעים ההם נקראים שכלים נבדלים, לפי שם נבדלים מחומר, ונקראו בלשון התורה מלאכים.**

[לד] ראה במאמר חומר וצורה ח"א לפר' חיי שרה.

[לה] כדאיתא בספה"ק **מאור ושמש** (פר' ויחי) **וזל"ק:** בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בנות צעדה עלי שור וימרורוהו ורבו וישטמוהו בעלי חצים וגו', ותשב באיתן קשתו ויפוזו זרועי ידיו מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל. הפסוק הלז אין לו פירוש כלל על פי פשוטו והמקרא אומר דרשוני, ונראה לי שמרמז הפסוק על מדרגת הצדיק דהנה הצדיק האמיתי הולך מדמיגה אל מדריגה בהשגות עד שהולך דרך כל העולמות דהיינו **עולם הגלגלים ועולם המלאכים שנקראים שכלים נפרדים שכל אחד**

נמצא א"כ כי המלאכים הם המניעים את פעולות כוחות הטבע בעולם, וכמש"כ רבי יהודה הלוי[לו] שגם כוחות הטבע יקראו מלאכים, וכן כתב הרמב"ם[לז] "שהיסודות יקראו גם כן מלאכים", וזה הביאור לדברי בעל ההגדה "לא על ידי מלאך וכו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו", והיינו כי המלאך הוא ההנהגת הטבע שבתוך העולמות ואילו "הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו" הוא ההנהגה שלמעלה מהעולמות[לח], וכמו שיבואר להלן.

כוחות אלו המנהגים את הטבע הנקראים מלאכים אין להם בחירה אלא הם מוציאים לפועל מתוך ביטול גמור את כל רצונותיו יתברך[לט], ולכן המלאך אין לו שם בפני עצמו אלא הוא נקרא בשם השי"ת הנמצא בקרבו[מ], וכדאיתא[מא] שלכן אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות ע"מ להראות שלא נחשוב שעושה דבר אחד מדעתו, ומכיוון שהמלאכים כ"כ מבוטלים להשי"ת לכך אין שייך בהם קנאה ותחרות[מב].

המלאכים הם הניצוצות המקיימים את העולם

והנה ידוע מה שמובא בספרי החסידות[מג] בשם הזוה"ק[מד] המלאכים הם השכינה, ואיתא בספה"ק תולדות אהרן[מה] שכשם שיש שתי דרגות אצל השכינה הנקראות "שכינה עילאה" ו"שכינה תתאה", כך גם המלאכים יש להם עלייה וירידה - "עולים ויורדים בו".

והנה ידוע כי חלקי הבריאה מכונים בספר יצירה אותיות שהם אבני העולם ובניינו[מו], כי האותיות הם הצורות

ממונה על ענין אחר לעשות שליחותו, ועולם הספירות שם אין נקראים שוב שכלים נפרדים כי שם הוא יחוד גמור כשלהבת קשורה בגחלת עד שהולך עוד יותר למעלה למעלה במוחין עילאין עד הגיעו עד אין סוף ברוך הוא ששם אפיסת השגה ולית מחשבה תפיסה ביה כלל, ומשם ממשיך שפע ברכה והצלחה ורחמים פשוטים וחסדים מגולים לכנסת ישראל.

[לו] אוצר חיאל ערך שבתאי בשם האצטגנינים בני עמנו: מיכאל שר ישראל הנזכר בספר דניאל הוא הכוכב שבתאי שהוא מושל בייחוד על בני ישראל.

[לז] מורה נבוכים ב ו.

[לח] כ"כ בספה"ק **קדושת לוי** (פר' בשלח) וזל"ק: **וזהו שנאמר בהגדה לא על ידי מלאך כו' אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, כלומר שהנס לא היה מה שבתוך העולמות רק הנס היה במה שלמעלה מן העולמות.**

[לט] וראה מש"כ בספה"ק **ערבי נחל** (פר' לך) וזל"ק: והנה פירוש המפרשים פסוק בראשית ברא אלהים שארז"ל ראש השנה ל"ב. בראשית נמי מאמר הוא, והקשו מדוע לא כ' בהדיא לשון ויאמר כמו באיגר מאמרות. ויבארו עם האמור במדרש רבה (בראשית רבה ג', ב) בדבר ה' שמים נעשו ע"כ. ופירשו עם מה דפליגי במדרש (בראשית רבה ג', ח) חד אמר בשני נבראו המלאכים וחד אמר בחמישי ולכולי עלמא לא נבראו בראשון כדי שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו וגבריאל בצפונו. ויזעו (חגיגה יד ע"א) **דכל דיבור שיצא מפי הקב"ה נברא ממנו מלאך,** וא"כ בהתחלת בריאת שמים וארץ אם היו נבראים בגמר הדיבור כמו כל הבריאים עדיין היו אומרים מיכאל מותח בדרומו, מיכאל הוא חסד דהיינו צד דרום, וגבריאל גבורה דהיינו צד צפון, לכן אמר מיכאל מותח בדרומו כו' וק"ל, **כיון דבכל דיבור נברא מלאך, לזאת עשה ה' שבתחלת בריאת שמים וארץ נבראו בתחלת הדיבור באופן שבגמר הדיבור כשנעשה המלאך מהדיבור מצא שמים וארץ ברואים ועומדים.** ולז"א (תהילים לג, ו) בדבר ה' שמים נעשו כבר, ר"ל כשגמר הדיבור כבר היו שמים וארץ, והטעם, כי וברוח פיו כל צבאם, שמכל דבור נברא מלאך ויש חשש שיאמרו מיכאל היה מותח בדרומו כו' לכן נעשו השמים בתחלת הדיבור. ולז"א בראשית ברא כו' ר"ל בראש הדיבור ותחלתו נבראו שמים וארץ ולא ככל הבריאים שנבראו בסוף המאמר עכ"ד המפרשים.

ואמנם, **לכאורה יפלא, הא גם השתא שנבראו המלאכים בשני או בחמישי מי היה שם לראות כך והרי האדם נברא בששי ועדיין יאמרו מיכאל מותח כו'.** אלא על כרחך אנו מאמינים דבר זה מצד שהוא מבואר בתורה שהמלאכים נבראו בב' א' בה', אם כן גם אם נבראו בראשון יהיה מבואר בתורה שלא היה מיכאל מותח כו' רק ה' לבדו בראם היינו גם כן מאמינים ואם כן עדיין היה יכולים המלאכים להבראות ביום הראשון.

אך הענין הוא, דאם היה ה' גומר הדיבור והשמים היו נבראים בגמר הדיבור ואז כבר נבראו המלאכים מאותו הדיבור אזי לא היה באפשרי כלל להיות בענין אחר רק שיהיה מיכאל מותח כו' כי פי' השל"ה במה שאמרז"ל בראשית רבה מד', כב הובא ברש"י לזעוך נתתי את כל הארצות האל שאמר נתתי לשון עבר **לפי שדיבורו של הקב"ה הוא כאלו כבר עשוי כו', ופ' כי מכל דיבור נברא מלאך וכל מלאך איננו בעל בחירה ורצון כאדם אלא כמו ענין היסודות** כגון האש שטבעו לשרוף ואין יכול לעשות בענין אחר וכן המים וכן כולם, **כך המלאך כל מה שהושם בטבע בריאותו עושה תמיד מצד טבעו בלי בחירה, ולכן הדיבור שיצא מפי ה' ונברא ממנו מלאך ערכו כערך הדיבור ההוא, שאם הדיבור הוא הבטחה לחסד אזי המלאך הנברא ממנו נקרא בשם מיכאל ותחת משמלתו הוא,** ולהיפך, נברא המלאך תחת ממשלת בגבריאל המלאך הנברא מאותו הדיבור **והמלאך ההוא עושה תמיד ענין הדיבור ההוא וזהו כל מעשיו וכל עסקיו תמיד יומם ולילה, ממילא כבר נעשה הענין ההוא.** אך מה שלפעמים נתעכב הדיבור ההוא ולא נגמר תיכף אף שכבר המלאך עוסק בדבר ההוא אין זה אלא מענין לעולם ה' דברך נצב בשמים, והוא שהדיבור לא יפעול פעולתו בארץ עד אשר יגיע הדיבור ההוא לזה העולם שגילה סודו אל עבדיו הנביאים ועל ידיהם הדיבור ניתן ארצה ואז פועל פעולתו בארץ.

[מ] כדאיתא בספה"ק **תניא** (קונטרס אחרון על כמה פרקים) בזה"ל: **הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אזי כך בשם ה' ממש השוכן בקרבו** משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואזי קורא קדוש ק' ק' ה' כו' כלומר שם ה' מובדל ממנו.

[מא] כמבואר בספה"ק **ישמח משה** (פר' לך לך דף ע"ב) וזל"ק: והנ"ל בזה, כי אמרו רז"ל (ב"ר פ"ג ב) אין מלאך אחד עושה ב' שליחות. וצ"ל הטעם **כדי להראות שאין נעשה שום דבר בלא השגחת עילת כל העילות לבדו ית"ש, ואינו מוסר ההנהגה לממונים כדרך מלכי בשר ודם, כי המלאך אינו עושה מדעתו כלל שום דבר, ואלו היה עושה שני דברים, הוה אמינא דעושה דבר אחד מדעתו.**

[מב] כדאיתא בספה"ק **אוהב ישראל** (פר' שלח) וזל"ק: וי"ל ע"פ שמעמתי בשם **הרב הקדוש כו' מו' דוב בער ז"ל מ"מ ממעזיריטש** שאמר על מאמר חז"ל (דב"ר ה) עושה שלום במרומיו (איוב כה, ב) מיכאל המלאך הקדוש הוא שר של מים, וגבריאל המלאך הקדוש הוא שר של אש. **ואע"פ שהמים מכבין את האש עכ"ז השלום ביניהם וכל אחד על מקומו ומדריגתו יבוא בשלום,** וגם כי ישנם מלאכים קדושים שהם חצים של אש וחצים של מים ואעפ"כ יש להם קיום ושלום, **ואמר הרב הנ"ל טעם והסברת שכל בענין זה** והוא, להיות כי כל נאצ"ל ונבר"א ונוצ"ר ונעש"ה כשמבין ומביט ומקשיב בסוד אצילתו ובריאתו ורואה שאינו יכול להשיג אמיתות המצאו ית' וית' אשר לית אתר פנוי מיניה והוא ממלא כל עלמין ומופרש ומובדל מכל עלמין ואין סוף ואין תכלית לגדלות ורוממותו ית' ויח'. והוא ב"ה בראנו לכבודו ית' לסיבת הרצון הקדום הפשוט האחדות האמיתי', ואז ממילא נתמלא פחד ורעדה ויראה מפחד ה' ומהדר גאונו. ונהאצל והנברא ההוא כאפס ואין נחשב אז בעיניו. **ולאשר הוא בעיניו באמת כאי"ן לזאת השלום ביניהם כי איך יוכל לעשות איזה דבר לחכירו אשר הוא אפס ואין בעיני עצמו ובפרט כי גם חכירו נאצל ונברא ברצונו ית' לסיבת מדריגתו הצריך אליו. כלל הדברים כי בחי' ומדת אין, הוא הגורם להיות שלום בפמליא של מעלה.** ודפח"ח.

וכן עד"ז איתא בספה"ק **עבודת ישראל** (פר' נח) וזל"ק: וכן מלאכי מרכבה דהיינו מיכאל מימין מהלל וגבריאל משמאל ממלל, **הגם שהם כחות מתנגדים זה עושה חסד והשני מתגבר בגבורה עכ"ז שלום במחיצתם ואין שנאה ואין קנאה ביניהם** והוא גם כן מטעם הנ"ל **כי כל מלאך מסתכל בכח עושהו דהיינו שחסד שהוא עושה או הגבורה איננו עושה בכח עצמותו רק רצון קונו שרוצה בעבודתו.**

[מג] כמש"כ בספה"ק **מאור ושמש** (פר' בשלח) וזל"ק: דדברים אלו נרמזים גם כן בפירוש הפסוקים ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל ויעמוד מאחריהם, רצה לומר **שהשכינה הקדושה נקראת מלאך האלהים כידוע למביני דעת והוא עולם הכסא,** ובשעת קריעת יש סוף נתגלה סוד העתיקא והקב"ה העלה את בני ישראל למעלה מכל העולמות ונתדבקו באין סוף ברוך הוא כדי שיתבטל אחיזת החיצונים ולא יחול עליהם שום קטרוג. וזהו ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל, רצה לומר **אותו המלאך ההולך תמיד לפני מחנה ישראל וזהו השכינה, ויעמוד מאחריהם, רצה לומר שישראל נתדבקו באין סוף ברוך הוא והיו למעלה מכל העולמות.**

וכ"כ בספה"ק **מאור עינים** (פר' וירא) וזל"ק: **ובקבלה האורחים דהיינו המלאכים שנדמה לו כאנשים ודאי הוא קבלת פני השכינה.**

וראה עוד **תולדות יעקב יוסף** לפר' ויצא, אות ח; ויחי אות ה; וכן **שפת אמת** ליקוטים, ענני פסח ויצ"מ.

[מד] ח"א וישלח קסו ע"א; ויחי רלא ע"א; ח"ב משפטים קטז ע"ב.

[מה] ואלו דברי קדשו (פר' ויצא) **והנה מלאכי אלקים, היינו שכינה נקרא מלאך כדאיתא בזוהר הקדוש** (ח"א קסו ע"א)**, ויש שכינה תתאה ושכינה עילאה** (שם כה ע"א)**, נקרא מלאכי אלקי"ם עולים ויורדים בו,** על ידי האדם שגורם נשיקין. וזהו והנה הוי"ה עומד עליו, שנעשה גופו מרכבה אזי נמתקים כל הדינים ומקבלת שכינה השפע מתפארת ושופע לעמו בית ישראל ונעשו מכל דינין. וזה פרש"י לשמרו.

[מו] כדאיתא בספה"ק **מאור ושמש** (פר' ויצא) וזל"ק: עוד יש לפרש בפסוק הנ"ל על דרך שפירשו המדרש רבה יתרו (שמות רבה כט, ב) אמר רבי דימא דמן חופאה בעשרים ושנים אלפים מלאכי השרת ירד הקב"ה ליתן תורה לישראל שנאמר (תהלים פח, יח) רכב אלהים רבותים אלפי, ושמא תאמר מתוך שרבים היו לחוקים היו תלמוד לומר שנאן שאנן והשקט. ולכאורה יקשה מה יעשה רבי דימא בדרש שדרשו חז"ל במסכת עבודה זרה דף ג' ע"ב על אותו פסוק ופירשו אלפים שאינן. ואמרנו **דהנה יש להבין מה הם הכ"ב אלף מלאכי השרת,** ולמה דוקא מנין זה. ונראה לפרש דהנה באריוייא ברא הקב"ה עלמא, ורצונם לומר בכ"ב אתוון אשר עלו ונכללו ונצטרפו בר"ל שערים ר"ל שערים ע"י צירופים ואור אין סוף עשר קדושות מאיר בהם ובהם ברא הקב"ה כל העולמות כמבואר בספרי קודש. **וזה סוד כ"ב אלפים מלאכי השרת הם סוד הכ"ב אתוון כל אות כלול מעשרה ומעשרה למאות וממאות לאלפים והם הם הכ"ב אלפים מלאכי השרת שירד הקב"ה להר סיני ליתן התורה.**

עוד כתב שם (פר' וישלח); ונראה להקדים **מה שמבואר בזוה"ק ובשאר ספרים הקדושים שכל דבר רוחני הבא מעולם העליון לעולם התחתון צריך אותו דבר להתגשם קצת במלבוש בכדי שיוכל עולם זה לסובלו,** ואף תורתינו הקדושה כשנתנה הקב"ה לישראל לעולם התחתון הוצרך לגשם אותה הלהבישה בספיורי מעשה כמבואר בזוה"ק (ח"ג קפט ע"ב). גם ידוע שהצדיק על ידי תורתו ותפילותיו וכן בכל המצוה אשר יעשה אותה הצדיק יברא מלאך. ובעת שחר אשר הקב"ה שולח מלאך להצדיק לאיזה דבר הצריך לו אי אפשר למלאך לבוא בזה העולם התחתון כי הוא רוחני מאד אזי צריך המלאך להתגשם בדבר ולהתלבש באיזה מלבוש שאינו רוחני כל כך כהמלאך, **והוא כי המלאך נברא על ידי צירופי אותיות אשר בחמצוה שעשה הצדיק אשר האותיות ההם הם לבושי אור הטמיר והנעלם של המצוה ואותם האותיות עצמם הם המלבוש אשר יתלבש בהם המלאך בעת בואו לעולם התחתון עבור למלאות חפץ הצדיק.**

והאופנים שבהם מתלבשים האורות והמלאכים העליונים בגשמיות בעולם הזה[מז], וידוע מה דאיתא בכתבי האריז"ל[מח] כי בכל אחד מחלקי מהבריאה יש ג' חלקים: שכינה, מלאכים ונשמות [או אורות ניצוצות כלים[מט]], שהם האורות האלוקיים עצמם, האורות המלובשים בחומר להחיותו, והחומר עצמו שבה מלובשים אותם האורות וניצוצות, ושינה הבעש"ט[נ] מלש' האריז"ל וקרא אותם: עולמות, נשמות, אלוקות[נא], ונמצא א"כ כי המלאכים הם הנשמה של העולמות - שהרי העולמות העליונים נקראים אף הם מלאכים[נב] - דהיינו החיות האלוקית היורדת ומתלבשת בכל דבר גשמי ומקיימת אותו.

לאור זאת מתפרשים המלאכים בכל ספרי החסידות[נג] לחיות האלוקית המחיה כל דבר גשמי וחומרי[נד], והיינו שהמלאך הינו תיאור לחיות האלוקית ה"נשלחת" מאתו

[מז] כדאיתא בספה"ק **קדושת לוי** (קדושה שניה, פורים) וזל"ק: שידוע דבאורייתא ברא קודשא בריך הוא עלמא הכו"כ אתוון בגראו כל העולמות, והגם שיש לתמונת אותיות טעמים כמוזכר בספר התמונה ובכתבי האריז"ל גם בוצינא קדישא הבעל שם טוב גילה תמונת אותיות. **וכן שמעתי מפי מורי בוצינא קדישא הה' דוב בעריש ז"ל,** הא דיש טעמים על תמונת אותיות שהוא אורות עליונים כגון י"ד הוא צמצום, ואות וא"ו הוא התפשטות, ואות שין ג' קוין, ואות א' קוץ לעילא וקוץ לתתא. **אף על פי שעולמות של מעלה בעולם השכל ובעולם המלאכים אין שייך בו לא למעלה ולא למטה ולא גבול שיהא שייך בו התפשטות. אמנם אמר מורי, כשהעולמות והאורות העליונים מתלבשין את עצמם בתוך הגוף של אדם ומתלבשין בלבושי גשמיות אז נראית בתוך עיניה הגוף הארות השכל כדמיון האותיות,** כגון הצמצום של שכל כדרך שמצמצם את עצמו בשכל התלמיד הוא כדמות י"ד, והוא"ו הוא תמונת התפשטות וכן כולם **כך קבלתי ממורי. ונמצא תמונת האותיות האיך שבתוך הגוף והגשמיות שם יש הארות שכל והעולמות העליונים הוא כציור אלו האותיות והוא עמוק. אמנם בעולמות העליונים ועולם המלאכים אין שם שום תמונה של גשם ותמונת האותיות של כתב** של אומות העולם שעולם השכל מתלבש בשרי אומות שלהם ואינו שכל הישר כמו שלנו. לכן כתב שלהם איננה תמה כשלנו ולקמן נבאר. **נמצא תמונת האותיות הוא האיך שהארות העליונים עושין פעולתן בתוך לבוש האדם לבוש הגשמי אבל למעלה אין בו שום תמונה.**

[מח] כמו שהביא **הרה"ק מקאמארנא זי"ע** בספרו **זוהר חי** (על זוהר ויחי דף תמד ע"ב) וזל"ק: ודעת זה גנוז בפיהם של הצדיקים להודות ולהלל לקונם ללמוד תורה בסוד עולמות נשמות אלהות, שכינה מדברת מתוך גרונם, **כי בכל דיבור וזכות שכינה אלהים ארוכה נשמה** כו'.

ובספר עטרת שלום בסופו נדפס גם כן שאלה ותשובה ארוכה בענין זה למה שינה רבינו הבעש"ט ז"ל מלשון האר"י ז"ל בזה ע"ש.

[מט] ראה באריכות במאמר הבא הנקרא "מאמר אור הגנוז".

[נ] כמש"כ **הרה"ק מקאמארנא זי"ע בזוהר חי** (דף תנ ע"ד) וזל"ק: הקשיבה ודע **שאלו שלשה מדרגות שאמרנו הם שורש עולמו"ת כלי שמשם המלאכים,** נשמו"ת הם עצם מיין נוקבין ומיין דכורין, אלהו"ת רוח המעלה סוד אור קדמאה, **והן הן נשמות מלאכים שכינה, עולמות נשמות אלהות שבכל דיבור ודיבור, המבואר בדברי מרן ביחודים, ובדברי מרן הריב"ש טוב כידוע.**

עוד כתב שם (פר' ויקהל דף קסא ע"א) וזל"ק: ודעת גנוז בפיהם של צדיקים (מכריזין הלכה, **ועל ידי אותיות מוצא שפתותיהם מבואר בדברי מרן האר"י שרוכבים עליהם על אותיות שכינה נשמות מלאכים, ומרן הריב"ש קיבל מאחיהו ומאביו לשון זה עולמות נשמות אלהות הוכל אחד.**

ועוד כתב (בסר' קדושים דף עט ע"ג): בסוד עולמות מלאכים **שאמר מרן האר"י שבכל דיבור יש מלאכים נשמות שכינה, ומרן הריב"ש קיבל מאחיהו עולמות נשמות אלהות, אור אין סוף ממש, והכל אחד.**

וכ"כ עוד (בס' יתרו דף קא ע"ג) וזל"ק: **כידוע ממרן אלהי הריב"ש טוב כי בכל דיבור יש עולמות נשמות אלהות, וכן הוא בדברי מרן האר"י אשר בכל דיבור יש שכינה נשמות מלאכים** וכו'.

וכן כתב בספרו **נתיב מצותיך** (נתיב אמונה שביל ג' אות י"ד) וזל"ק: **ואתה דע על מה שגילה לנו מרן אור ישראל הרב ישראל בן אליעזר כי בכל דבר יש עולמות נשמות אלהות, וצריך להאמין שבכל דיבור שאדם מדבר יש בו בחיונות אלוה וכן בכל המנצאים שבעולם.**

וכן כתב בספרו **היכל הברכה** (פר' נח דף סו ע"א) וזל"ק: **כמו שהורונו מרן הקדוש אור ישראל להבת אש מלאך אלהים הריב"ש טוב, בעת תפלתך ולימודך וכל דיבור ודיבור ומוצא שפתיך, תכוון ליחד כי בכל אות ואות יש עולמות מלאכים ונשמות ואלהות שכינתו יתברך** וכו'.

[נא] ולגבי מה ששינה הבעש"ט מלש' האריז"ל כתב **הרה"ק מקאמארנא זי"ע בזוהר חי** (ר"פ תצוה דף קלט ע"ד) וזל"ק: והן הן עולמות נשמות אלהות שבאותיות התורה לקורא בהם כידוע ממרן הריב"ש טוב, ומרן האר"י החי אמר שיש בעולם אותיות כללות שכינה נשמות מלאכים, **והוא הוא, מי שנה ליה בלשינא דרביה אחיהו השילוני ומי שנה ליה בלשינא דרביה אליהו כו'** ע"ש סודות התורה פליאות חכמה.

ולגבי הביאור בשינוי זה ע"י באריכות בדברי המכתב המובא בספה"ק **עטרת שלום** (דף לט) **לרבי שלום מבראהין זי"ע** (בעמוד"ס "דברי שלום" משפטרת שלום" "עטרת שלום" "דוגה שלום" "מדש פנחס החדש" ר"שם אהרך, שהיה בנו של הרה"ק רבי ברוך מרדכי האדמו"ר האמצעי מקודונוב זי"ע) שהביא שם בזה"ל:

מה ששאלתי **מאחי הראש הרהגאון מ"ר אהרן** (ר' אהרן שהיה האדמו"ר מקודונוב) **שליט"א מקאיידנאו.**

באתי לדרוש מעמע"ר הרמה שביינגי אמרי ביגה מה שכתב **רב רבנן באיגרתיה הלא הוא רוח אפינו קדוש ישראל הבעש"ט זצ"ל** וז"ל הק' אך זאת אני מודיעך וכו' תכוון ליחד כי בכל אות ואות יש **עולמות נשמות ואלהות** עולים ומתקשרים ומתייחדים האותיות ונעשה תיבה ומתייחדים יחוד אמת באלהות וכו' עכ"ל, ראשית אתפלא **הלא היה לרבינו הק' ב"ע לומר עולמות ומלאכים ונשמות ואלהות** כנגד עשיה יצירה בריאה אצילות כי הלא כל עולם כולל מכל העולמות **ומסתמא יש בכל עולם בחי' מלאכים** ואפילו באצילות שייך בחי' מלאכים בסוד המלאך הגואל, ובעיקר הדברים אתפלא מאד, הלא לכאורה מס' זוה"ק וספרי קבלה אשר יודעתם נראה אשר העולמות ומלאכים ונשמות דהיינו עשי' יצירה בריאה הם המעלים מ"נ והיחוד הוא באצילות אשר שם האלהים ונמשך הורדת מ"ד שפע החיים והק' לנשמות ומלאכים ועולמות והיחוד הוא רק באצילות ושם יפרד, ומדברי רבינו נראה אשר היחוד הוא גם בעולמות ונשמות, ולמה לנו לשתף עולמות ונשמות בענין היחוד הלא אמרו רז"ל בענין קרבנות שלא נאמר וכו' אלא לה' שלא ליתן פתחון פה וכו', וכי כעורה זו ששנה רבי הוא רבינו האר"י ז"ל? הק' כל המקובלים אשר בכל תורה ומצות הוא יחוד קוב"ה ושכינתיה היינו העלאת מ"ן מעשיה יצירה בריאה סוד עליית שכינה סוד אור חוזר ויחוד באצילות אשר עי"ז הורדת מ"ד סוד אור ישר והלא מזוה"ק וספרי קבלה נראה סוד היחוד ע"י שלילות המלבושים וד"ל, אם לא נאמר שכוונת רבינו הק' ג"כ באצילות דוקא רק כי ידוע כי יש בספירות בחי' אורות וכלים ואוא"כ השופע בהם, וזה שקראם רבינו ז"ל ממטה למעלה עולמות ונשמות ואלהות (או עד"ז פנימי חיצון מקיף) אבל לשונו אינו מורה ע"ז כלל וגם כי דרכו בקודש אינו נראה ככוונה זאת.

וזה לשון התשובה שהשיב לי אחי הרב הנ"ל ע"ז.

לבאר דברי ק"ק האלהי מרן הק' הבעש"ט זצ"ל ז"ע וכי"א מה שנראה לע"ד בקיצור, ידוע כי ד' עולמות הק' המכוונים לד' אותיות שם בן ד' הק' וד' מלואיו ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן לבד שאר עולמות הא"ס וא"ת גבוה מעל גבוה ומעל גבוה עליהם, כנגדן ד' חלקי התורה הק' וגם בתוה"ק עצמה ד' חלקים הנקראים טעמים נקודות תגין אותיות המכוונים לד' עולמות הנ"ל וכנגדן יש בבני ישראל ד' חלקי נשמה נפש רוח נשמה היה, לבד יחידה המכוון לעולמות א"ס אשר לא זכה שום אדם לזה לבד אדם הראשון קודם החטא ומשיח צדקנו, וגם כל עולם כלול מכל הד' כידוע, א"כ לפ"ז ב"ן נפש פשט אותיות גלגלים עשיה עולא, מ"ה רוח רמז תגין מלאכים יצירה עולם אחד, ס"ג נשמה דרוש נקודות הנשמות ישראל בריאה עולם אחד, ע"ב חיה סוד טעמים נשמות מסטרא דאצילות ואצילות עולם אחד, עוד הקדמה שניה כי עיקר כוונת עבודת התורה והתפלה והמצות בירור הנצוצות מרפ"ח נצוצין הידועים ועמהם שאר הנצוצין הן מה שנפל על ידי חטא אדם הראשון הן מה שנפל מכל אחד בעונותיו וכל זה דוקא ע"י העלאת מ"ן באתעדל"ת כמבואר בזוה"ק שאומרת השכינה חזי במאי ברא אתינא לקמך ועי"ז נעשה הורדת מ"ד אתעדל"ע ונעשה יחוד עצום כנ"י עם דודה להשפיע כל טוב סלה וקירוב הגאולה.

והנה עיקר הברת האדם בקול תורתו ותפלתו אינו ניכר רק בטעמים ובנקודות ובאותיות אבל לא בתגין כי התגין דבוקים עם האותיות כגוף אחד ולא להפריד ח"ו בין ו' לה' ובין רוח לנפש, ולזה אין אנו מזכירין בתפלת ר"ה בזכרונות רק להפקד כל רוח ונפש ואין אנו מזכירין שאר חלקי הנשמה, וגם זאת ידוע מהאר"י ז"ל כי עיקר כינוי שם עולם הוא על היציה והעשיה בכלל זה וא"כ אחרי כל זאת הנה בהיות האדם מניע מוצא שפתיו בקול תורה ותפלה במסירת נפש רוח ונשמה חיה שלו המכוונים לטעמים נקודות תגין אותיות להדבק באלהים חיים הנה העיקר המתנענעים הם הטע"ע כמבואר באוה"ח הק' על פס' ושמת בטנא הם ועולמות נשמות אלהות כי התגין שהם המלאכים נכללים באותיות ואינם מתנענעים ולכך הם נקראים עומדים, ולכך כתב האריז"ל שהמלאכים אינם מעלים מ"ן דוקא היטב כי קצרתי מאד.

ועתה אציין המקומות וכו', וידע אחי כת"ר שי' כי לא רמזתי רק אפס קצהו כי לבאר הכל אי אפשר כי יהיה צריך לעשות מזה ספר מיוחד, **וגם העיקר להבין זה הוא ע"י פנימיות הלב באהבה ויראת השי"ת ושמוש ת"ת הרבה,** השי"ת יזכנו להיות מעובדי השי"ת, הק' אחיו המצפה לרחמי שמים אהרן באאמו"ר זלל"ה זי"ע וכי"א.

אח"כ נתראתי עם ש"ב **הגאוה"צ המפורסם מו"ר מרדכי דוב שליט"א מאיניסטפלא** (האדמו"ר מהונוסטייפל לבית שטשראבין, בעל מחבר שו"ת עמק שאלה, חתנא דבי נשיאה של הרה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע) **ודברתי עמו מזה ואמר לי** שלדעתו סוד עולמות שהזכיר הבעש"ט וגם אות ההיכלות דאצילות כמובא בזוה"ק יחוד בהיכלות והוא קרוב למ"מ במבמבי לאחי הרב שליט"א אם לא נאמר שכוונת הבעש"ט כי יש בכל ספירה וכו' ע"ש ועי' בזוה"ק פ' שלח בענין תלת עלמין דאיהו גניז בגוון והבן, אח"כ נזדמן לי לראות בספרי הגאוה"צ מקאמארנא וראיתי שמביא בלשונו לפעמים עולמות ומלאכים ונשמות ואלהות ומביא בקצת ביאור, אך עדיין צריכין אנו למודעי.

[נב] כדאיתא בספה"ק **נועם אלימלך** (פר' ויצא) וזל"ק: היה מוצב ארצה דהיינו שהתחתלו היתה מוצב ארצה שהיה מסתכל בשפלותו. וראשו מגיע השמימה היינו רוממות אל. ופעל על ידי זה הנה מלאכי אלקים עולים רוצה לומר התפילות והדברים הקדושים שעולים למעלה **לעולמות העליונים שהם נקראים מלאכים.** ויורדים בו רוצה לומר אותם הדברים עצמם ירדו בו דהיינו בקרבו שנתוסף לו קדושה כנ"ל וק"ל.

וכ"כ בספה"ק **עבודת ישראל** (פר' האה) וזל"ק: **הנה הקב"ה ברא עולמות עליונים הנקראים מלאכים המוני מעלה** הם או"א כחדא שריין וכחדא נפקין.

[נג] כדאיתא בספה"ק **קדושת לוי** (פר' ויצא) בזה"ל: והנה **מלאכי אלהים עולים ויורדים בו,** רצה לומר שבאמת על ידי הגלות **יש עליה לכמה ניצוצות הקדושים** אשר בו להם עולים על ידי עול הגלות אבל **על ידי ירידת ישראל יש חם ושלום ירידה לכמה ניצוצות קדושים הנקראים מלאכי אלהים** אך יעקב הזכיר את עצמו.

וכן איתא בספה"ק **שפת אמת** (פר' וישלח, תרמ"ה): **כן המשכת אלקות לתחתונים הוא ע"י יעקב אע"ת.** וז"ש שצורתו חקוקה **והוא הסולם שעולים ויורדים בו כחות אלקות שנקראו מלאכים.**

וכ"כ בספה"ק **ערבי נחל** (פר' קלן): כי נודע, **שנפלו ניצוצי קדושה תוך הקליפה, וכל ניצוץ קדוש הוא בחינת בן מלך ושורה עליו קדושת שם הוי"ה ב"ה.** ואמנם ניצוצות קדושות אלו אינם נשמרים, כי בלאו הכי אין באפשרי להמלט מעצמם ולבוא למקומם הרמתה של ה', ולזאת כל מצות שאנו עושים ענינם הוא להוציא ניצוצות קדושות מתשביה, כל מצוה ומצוה מוציאה ניצוצות המתיחסים והשייכים אל המצוה ההיא, כי הניצוצות קדושות השייכים לזו המצוה אי אפשר להוציאה ע"י מצוה אחרת רק ע"י מצוה זו, ואז מביאן ע"י הניצוץ ההוא אל המקום שעד היה שם אהלו בתחלה אל מקומו הרמתה ונעשה שם שמחה גדולה והניצוץ ההוא הוא קומה שלימה יכונה בשם בן המלך. והוא מאמז"ל (זהר ח"ג פ"ג ע"ב) שהמצוה באה לפני ה' ואומרת פלוני בנך עשאני, **ונברא ממנה מלאך קדוש והוא הניצוץ הנזכר.**

[נד] כדאיתא בספה"ק **חסד לאברהם** (פר' וישלח) בזה"ל: וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו (לב, ד), פי', כי השי"ת האציל כל העולמות כדי שתתגלה מלכותו. והתגלות היא על שני אופנים, האחד מתתא

יתברך להחיות ולקיים את העולמות או להשפיע אליהם איזה שפע אור וחיות[נ], הן לטוב הן לרע[נ], ולא רק לקיימו ולהחיותו אלא להוות אותו מאין ליש בכל רגע ורגע.

ואיתא בספרי החסידות[נ] כי זהו פירוש מאמר חז"ל "אין לך כל עשב שאין לו מלאך מלמעלה", כי המלאך הוא החיות האלוקית המחיה את אותו עשב, וכן הוא בכל דבר שגמי שיש לו מלאך מלמעלה - "אין דבר שאין לו מזל למעלה", וכתב בספה"ק שפת אמת[נא] כי לכן איתא שהמלאכים מתחדשים בכל יום כי כשם שהבריאה מתחדשת בכל יום כך גם המלאכים שהם החיות שלה צריכים להתחדש, וכתב הרה"ק רבי מנדל מויטעפסק זי"ע בספה"ק פרי הארץ[נב] שעניין ההכאה [שמכה אותו ואומר לו גדל] היא כי צריך הניצוץ ההוא להסתה ופיתוי כי מעצמו אינו רוצה להתגשם ולהיות בעולם הגשמי אלא רוצה לחזור לשורשו בעולמות העליונים, כי בעולם הזה יש לחשוש שמא לא יכירו בו בני אדם ולא יעלוהו חלילה[ס], וכמו שקרה למלאכים שהלכו להפוך את סדום שנתגשמו יותר מדי והיו צריכים להמתין עד שבא יעקב אבינו והעלם ותיקנם[סא].

לא על ידי מלאך אלא על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו

והנה נתבאר כי עניין המלאכים הוא הגילויים[סב] של השי"ת בעולם שעל ידיהם יכול האדם להשיג את השי"ת[סג], כי המלאכים שהם החיות האלוקית שבעולם הם מחברים שמים וארץ דהיינו גשמיות ורוחניות[סד], וכך היה למשה רבינו בפעם הראשונה שנתגלה אליו השי"ת כדכתיב "וירא אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה", והיינו שנתגלה אליו הכוח האלוקי הנמצא בכל מקום, שהרי עם הקב"ה עצמו אי אפשר לדבר כדכתיב "כי לא יראני"[סה].

לעילא על ידי הצדיק, ופעמים מלעילא לתתא שהשי"ת ברחמיו שולח התעוררות בלבם של ישראל, וכיון שבא התגלות אזי יתפרדו כל פועלי און וכל הניצוצות נתעלו. ופעמים לא נברא הצדיק אלא בשביל הדור לתקן הדור ולהעלות ניצוצות.

וזהו וישלח יעקב, על ידי מדת רחמיו יתברך שהוא מדת יעקב, בא התגלות במדריגות התחתונים. **מלאכים, פי' צירופים של התעוררות תשובה. ויאמרו, פי' הצירופים אומרים כן**, עם לבן, שאנחנו היינו מתחילה במדריגה העליונה דבוקים בהשי"ת. גרתי, לשון יוגר מואב (במדבר כב, ג) כמו שכתוב בזוהר ואחר עד עתה, פי' באנו למדריגות התחתונות, והכל הוא כדי להעלות ניצוצות. ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה, פי' שאנחנו מעלים ניצוצות, ואשלחה, פי' התגלות הזה שבאנו למדריגה זו. להגיד, פי' להמשיך לאדוני ניצוצות, למצוא חן בעיניך.

[נא] כמובא בספה"ק **אמרי פנחס** (שער ד, שבת ומועדים אות רי): **כי ענין מלאכים הם השלוחים המביאים ההשפעה דקדושה לעולם הזה.** וכלכל מיון שפע יש מין מלאכים אחרים. וע"כ באים ז' כתות מלאכים אל ההקפות וכו'.

[נב] כמובא בספה"ק **בת עין** (פר' וישלח) בזה"ל: וכל דברינו הנאמרים יש לרמז בפסוקים שהתחלנו בהם, **מלאכים הם בחינת יסורים ההולכים בשליחותו של מקום**, ואצל יעקב הם בחינת לפניו, תיחלנו יסורים כנ"ל. וזהו וישלח יעקב מלאכים לפניו, היסורין שהיו אצלו בחינת לפניו, שלח אל עשו אחיו, שיהיו היסורין אצל עשו כדי שגם הוא יתעורר על ידי היסורין לקבל עליו עול מלכות שמים.

[נג] ראה מש"כ בספה"ק **מאור ושמש** (פר' בראשית) וזל"ק: ואיתא במארא (עיין בראשית רבה י, ו) אין לך עשב מלמטה שאין לו מלאך מלמעלה המכה אותו ואומר לו גדל. ולכאורה ענין הכאה זו אינו מובן. ולהבין זאת נראה כי הקב"ה ברא כל העולמות על ידי כ"ב אותיות התורה ונקודותו וטעמי התורה על ידי צירופי שמות, ששם הוי"ה ברוך הוא מצטרף עם כל אות ואות בפנים ואחור ועם הנקודות. **ואם כן אין שום דבר בעולם שלא יהיה לו חלק באיזה אות מאותיות התורה או באיזה נקודה. ואות ההיא או הנקודה ההיא יש לו חלק בשם הוי"ה ברוך הוא לכן משתוקקין כל הצמחין והאילנות להעלות לשורשו.** ואיתא בכתבי האר"י ז"ל שצירופי האותיות נקראת הכאה, שעל ידי שמכה אות באות ומצטרף אות לאות הוא בחינת הכאה.

וזהו פירוש אין לך עשב מלמטה שאין לו מלאך מלמעלה המכה אותו ואומר לו גדל, רצה לומר המלאך מאיר עליו אותו הצירוף השייך לו דרך הכאה, שאין לך שום עשב שאין לו צירוף ועל ידי זה יש לו חלק בשם הוי"ה ברוך הוא, ועל ידי הצירוף ההוא משתוקק לעלות לשורשו. ועל ידי מה הן מתעוררין לעלות לשורשו, הוא על ידי הצדיק שלומד תורה לשמה ליחד קודשא בריך הוא ושכינתיה ומדבק עצמו באותיות התורה ובצירופי שמות, ומיחד ומדבק ומקשר עצמו באין סוף ברוך הוא, על ידי זה הוא נותן חיות והתעוררות לכל הנבראים כולם לדוממים ולצומחים ולחיים ולמדברים שישתוקקו כולם לעלות לשורשו כי לכולם יש חלק באותיות התורה ובצירופי שמות. ועל ידי שהצדיק מעורר המיין נוקבין מתתא לעילא הוא מדבק עצמו באבות הקדושים וממשיך החסד הגדול על כנסת ישראל. וכן מפורש על פסוק וכל שיח השדה גם כי יצמח יצמח וגו' ואדם אין וגו', ופירש רש"י וכשבא אדם וכו' והתפלל עליהם ויצמחו. נמצא למדין שהכל תלוי בתפילת הצדיק, וכל שכן על ידי היחודים.

[נד] וזל"ק (פר' וישלח, תולה"ת): **וז"ש עושי דברו הוא הנהגתו ית' את הנבראים כי עיקר המלאכים הם ממונים על הנבראים** כמ"ש רז"ל אין דבר שאין לו מזל למעלה. **ולכן מתחדשין המלאכים בכל יום** כמ"ש חדשים לבקרים כו'. **כי בשהקב"ה מחדש בכל יום מעשה בראשית ממילא מתחדשין המלאכים שהם החיות של הנבראים.** וכן ענין המצות שאמרו חז"ל שמכל מצוה נברא מלאך הוא ג"כ כנ"ל כי בכל דבר יש מצות והוא לעורר כח החיות של אותו דבר והוא עצמו המלאך כנ"ל. ותיקון המעשה בימות החול לא ע"י המלאכים כמ"ש בזוה"ק כי בחול מנהיג השי"ת את העולם ע"י מלאך.

[נט] ואלו דברי קדשו (פר' וישב): והחוש מעיד שלכאורה דבר פלאי להיות המאכל הגשמי סבה להתקשרות הנפש בגוף שאינו יכול לחיות בלא אכילה ומוכרח להיות במאכל ניצוץ חיות הקדש אשר הנפש ניזון ממנה הגוף מן הגשמיות, ואף על פי כן אין רוצה שום ניצוץ הקדוש לזוז ממקום שהוא בסתר המדרגה ולעלות, כארז"ל (ב"ר י, ו) **שכל עשב יש לו מלאך הממונה ומכה אותו ואומר לו גדל, כי הניצוץ הקדוש מתיירא ממקרה בלתי טהור אולי יזדמן לפני אדם בליעל שיפילו יותר באכלו משהוא עכשיו אף כי זה כל האדם עומד על הבחירה ומי יודע אם יבחור בטוב להעלותו**, כי אין שייכות לשום עולי אלא אם יחשוב האדם לזון ממזוני דמתיהיב מבי מלכא קודשא בריך הוא בתוך המאכל ויאכל וישתה ויחזור את האלהים להתקרב אליו ע"י המאכל, כמעשה דרב המנונא סבא שהוא מתעלה תיכף כמעשה הקרבן ומתייחדים כל העולמות מן השפלים התחתונים עד רצון עליון אין סוף ברוך הוא ע"י יחוד אדם ובהמה באכילתו אותה. ולמטה ממנו אדם שטוב לפני אלהים ואינו מעלה תיכף באכילתו עכ"פ התוספת חיות שקבל באכילתו והחיות הגיע ג"כ לזאת תורת האדם וכל מעשה שיעשה אח"כ לשם שמים מתעלה החיות ג"כ, מה שאין כן ח"ו בשהאדם מתגשם מן האכילה ויאכל וישבע ותאוותו יבא לו הרי הוא מפיל לנצוץ הקדוש בתוך הקליפה יותר ויותר שהרי הוא נותן חיות ובורא קליפות ר"ל. **זהו יראת הניצוץ להתעלות עד שמכים אותו** כנזכר לעיל.

[ס] ראה מש"כ בספה"ק **ישמח משה** (פר' ואתחנן דף צז ע"ב): וכתב היפה תואר **דמלאכים אלו הם אותן שראה יעקב במראה הסולם עולים** (בראשית כח יב), **שעד אותו הזמן הוי נדחים, כי מהפיכת סדום עד אותו זמן קל"ח שנה, ואז חזרו בזכות יעקב.** ופירש נזר הקודש כי מקום זה הוא שער השמים (שם שם בראשית כח יז), ודיוקן של יעקב חקוק בכסא כבוד (במדר"ר פ"ד א"), על כן כאשר לן יעקב שם, נעשה קישור בין עולם עליון לתתחון ונעשה סולם מוצב מראה כו', ואז עלו ממטה למעלה על ידי זכותו של יעקב, עד כאן. **ואני הוספתי נופך, כי מלאך בירידתו לעולם הזה מתלבש בלבושא דהאי עלמא, וכל זמן שאינו תופס מסוג דהאי עלמא להיות נתפס באיזה חטא ועון, אין לו התקשרות בלבוש הזה ונקל לו לצאת ממנה לשוב למעלה. מה שאין כן כשנתפס באיזה חטא** וע"ד שבצדיקים הוא כמשחל בניתא מחלבא. והבן. והנה אז כשלן יעקב שם, נתקשרו העולמות והיה טהרה לזה העולם, היו יכולים לעלות, והבן. והנה כשנעורר הקול קול יעקב, נעורר התקשרות הזה וקל להדבק אז בקדושה דלעילא.

[סא] כמש"כ בספה"ק **מנחם ציון** (פר' ויקרא) וזל"ק: **אותן שני המלאכים שהלכו לסדום ע"י ששהו הרבה בעה"ז נתגשמו ולא היו יכולין לשוב למדריגתן עד שבא יעקב והעלן.**

[סב] ראה מה דאיתא בספה"ק **תניא** (א"א פפ"ח) בזה"ל: והנשמו' עצמן ואצ"ל **המלאכי' הן בבחי' גבול ותכלית כי יש גבול להשגתן באור א"ס ב"ה המאיר עליהן** בהתלבשות חב"ד כו'.

[סג] כדאיתא בספה"ק **מגן אברהם** (פרשסק, פר' בלק): שעל ידי שבני ישראל שבים בתשובה על פגם הברית שמרומז בתיבת 'כרמים' שבגימ' ש"י כמנין 'קרי', ועושים להם משעול ושביל להתורה הקדושה שהיא בסוד השמות שלפני ואחרי אותיות השם שמרומז בגדר מזה וגדר מזה, כי 'גדר' בגימ' כמנין 'אור' שהוא אור תורה, זה שפיר"ש (כב, כד): סתם גדר של אבנים הוא כמו שידוע שאותיות התורה נקראים בשם אבנים, **על ידי זה זוכים לבחינת ויעמוד מלאך ה' שהוא סוד הנקודה האמצעית שמדבקים עצמם בשמו יתברך בדביקות הגמורה.**

[סד] כמבואר בספה"ק **בת עין** (פר' ואתחנן) **וזל"ק: והנה בחינת נקודה פנימית היא בחינת המלאכים, וזהו עיקר תכלית הבריאה** כמ"ש האור החיים (בראשית א א) **עיקר תכלית הבריאה הוא שבחינת ארץ יוכלל בבחינת שמים**, ועל ידי זאת הבחינה יוכלל ארץ בשמים כי האדם הוא מן הארץ והוא בבחינת המלאכים שם בשמים, וזהו אדם הראשון היה גבוה מן הארץ עד לשמים - שהוא בחינת נקודה פנימית.

[סה] כמבואר בספה"ק **ישמח משה** (פר' נח דף כח ע"ב) **וזל"ק: בהקדים לפרש הפסוקים בפרשת שמות** (שמות ג ב) **וירא אליו מלאך ה' בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל,** (שמות ג ג) **ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה. ואמרו רז"ל** (שמו"ר פ"ב ה') **שהשיב לו ית' כך דרך אש של מעלה שאינו מכלה, עד כאן. והנה יש לדקדק במקראי קודש הנ"ל טובא.** (אא), **על הסנה ראוי לומר, ולא מתוך הסנה.** (בב), **דמשנה מלשון הבערה ללשון אוכל, וחוזר ללשון הבערה שאמר משה מדוע לא יבער הסנה.** (גג), **ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה, ולא אמר את הפלא הזה, דמראה לשון נבואה היא, והבן.** (דד), **מה שהשיב לו ית' כך דרך אש של מעלה, הלא קודם היה לו לומר את מעלה היא, והבן.**

וכדי לישב כל זה, אקדים דאיתא במדרש (שם שמו"ר פ"ב ה') **גוי אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה מה ראה השי"ת שנדבר עם משה מתוך הסנה. והשיב לו דלמדך שאין מקום פנוי מן השכינה אפילו סנה.** והנה לכאורה משולל הבנה, דאף אם ישרה כבוד אלקי באיזה מקום באיזה זמן לצורך התגלות איזה נבואה, לא יוכרח מזה דשורה שם תמיד ובכל מקום.

ופירשתי לדברי רבי יהושע בן קרחה הנ"ל כי אמר דבר עמוק, **כי התגלות השכינה באיזה מקום שיהיה, אין צורך להעתקת הכבוד שיעתק לאותו מקום, כי מלא כל הארץ כבודו ואין שום דבר בעולם שאין בו כח אלקי המקיימו, דאין שום מציאות בעולם זולתו ית', וזה כבודו מלא עולם, על כן בכל מקום ומקום יכול להתגלות אור השכינה אשר באותו מקום, ר"ל הכח אלקי אשר שם. וזה נתגלה שם למשה, ר"ל הכח אלקי אשר בסנה והוא המלאך**, על כן נאמר מתוך הסנה דמעצם הסנה נתגלה, והבן זה.

והנה את השי"ת עצמו אי אפשר להשיג בשום אופן[סו], כי אף מי שחושב שמשיג את השי"ת ע"י שחושב שהשי"ת הוא משולל הגשם והחומר הרי גם לא השיגו אלא השיג המלאכים שאף הם אינם גשם אלא הם רק שכל נבדלים[סז], וכפי שמדריך הבעש"ט[סח] את האדם שיתבונן ויחשוב שכל העלמות הנאצלים מאתו ית', עולם הכסא, עולם המלאכים, או עולם הגלגלים, הכל נבראו בדיבור אחד של השי"ת, ומוטב א"כ שידבק בהשי"ת שהוא העיקר ולא ידבק בטפלים[סט], ועל דרך מה שאמר הרה"ק מקאצק זי"ע[ע] על הפסוק "וישלח יעקב מלאכים" דהכוונה בזה הוא ששלח מעצמו המלאכים כי לא היה צריך אותם - "כי אין צריך לעזרתם, כי השם ב"ה יוכל לעזור בלי מלאכים, בלי סבה"[עא].

וכן איתא[עב] על אברהם אבינו שבתחילה השיג עולם המלאכים אבל אח"כ השיג שגם הם נבראים ואז נתדבק והשיג השי"ת עצמו, שהרי בשם הוי"ה אפי' המלאכים אינם נקראים כי רק השי"ת עצמו מהוה כל ההוויות[עג], ועל דרך זה אמרו הקדמונים[עד] שמדור אנוש ואילך היו האומות

והיינו ללמדך שאין מקום פנוי וכו', **דאף דבר היותר גשמי וגרוע יש בו כח אלקי המקיימו וזולתו לא היה לו מציאות**, והבן זה כי הוא ענין נפלא בס"ד.

והנה ידוע דשוכני מעלה יקראו בשם אורות ואש, וכן מתגלים למי שיזכה, והטעם דאנו שוכני מטה מחזיקין לאור ואש להיותר רוחני מכל דברים הנראים לעיינינו. והנה משה ודאי הבין וידע שזה התגלות אור אלקי ולא אש הדיוט, והבין מזה הלימוד של רבי יהושע בן קרחה גם כן דאף הסנה שהוא גרוע, יש בו כח אלקי המקיימו דלא יבטל מציאותו, וזה ירא שלון הבנה כמו שמצינו בכמה מקומות לאין מספר, והנה הסנה בוער באש, ר"ל **דאף הסנה בוער באש ה', ר"ל דיש בו אור האלקי,** (כי הכחות עליונות יקראו אש ואש, וכמו רכב אש וסוסי אש (מלכים ב' ב' יא), וכן ה' אלקיך אש אוכלה (דברים ד' כד) והבן).

והסנה איננו אוכל, ר"ל כדי שלא יתאכל הסנה דהיינו שלא יבטל מציאותו, והיינו ממש כדברי רבי יהושע בן קרחה וכפירושיו, וקל וחומר להנמצאים החשובים. ולכך לא קאמר והסנה איננו נבער בלשון שהתחיל, כי הסנה הוא שאם ישולל אור אלקי, אז היה כלה ונאבד, והבן.

ויאמר משה הוא שאלה אחרת, כי ידע שזה הוא התגלות אור אלקי, אך היה תמה כיון שנתגלה עד שנראה לו אש בפועל, ראוי לו לעשות פעולת אש, כמו אם המלאכים מתלבשים בדמות אדם עושים הפעולה של בני אדם שנאמר בהם ויאכלו (בראשית יח ח), וכמו שדרשו רז"ל שם (ב"מ פ"ו ע"ב ב"ר פס"ח ד'). על כן אמר אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה, דידע דהיא מראה כמ"ש, אך מדוע לא יבער הסנה כמ"ש. והשיב לו ית"ש כך דרך אש של מעלה שאינו מכלה, אבל זה ידע דאש שלמעלה היא, רק דאמר לו כך דרך אש של מעלה, ר"ל **דאף לאחר שנתגלה ונעשה אש, מכל מקום אינו מכלה, והבן.**

והנה הכח הזה נראה לו, כי בו יח' כתיב (שמות לג כ) **לא יראני, ומתוך אותו המראה דבר עמו השי"ת,** והבן זה כי הוא נכון ואמת בס"ד.

[סו] כדאיתא בספה"ק **יושר דברי אמת** (אות מו) **וזל"ק: ועניין זה מובן גם בדברי ספר גינת אגוז** (חלק ראשון שער הכנוי ד"ה הענין השני האלים, וד"ה הענין השלישי) **במה שתירץ למה בתחלה כתיב הכל אלהים, ואחר כך** כתיב הוי"ה, ולמה לא כתב מתחלה הוי"ה, **והענין כי הוי"ה ראשונה, ר"ל התהוות הבריאים בעצמותו, אי אפשר להתגלות כלל, כי הוא ושמו אחד הויותו בלבד ית"ש, רק אחר התגלות ההבדל דהיינו הכלים שהם נקראים בפנים של הבריאים, כי אם אחר לפי ערכו משרף ומלאך ואופן וגלגל ויסודות שהם התרחקות ממנו כביכול,** וזה נקרא חומריות, ר"ל קשרים, כמו שאמרו רז"ל (קידושין כ"ב ע"ב) היה דורש מקרא זה כמין חומר, שנתקשר ונתצמצם כל אחד לפי ערכו, ונבדל כל אחד מחבירו בגופניותו, וזה מצד שם אלהים שנקרא על שם הגבורה, כי זה גבורה גדולה לצמצם דבר היפך טבעו, וטבע הרוחניות הוא להיות בלי גבול, בלי תלבשנות, והבריאה היה היפך זה להגביל ולהלבישו, וזה נקרא אלהים, ר"ל יכולת, מלשון (יחזקאל יז יג) ואת אילי הארץ לקח, וגם נקרא אלהים שהעיקר שבו אותיות אלם, וי"ה הוא מהוי"ה, ואלם הוא מלשון קשר, כמו (בראשית מז ז) אנחנו מאלמים אלומים, ולזה נקרא אלהים לשון קשר, שקשר כל הבריאים כל אחד בגבול וגוף וטבע בפני עצמו, ולזה כל הבריאים וכל מעשה בראשית נחתם בשם אלהים לבד, עד אחר הבריאה שנגמר הצמצום וההתלבשות, הבהיק זיו הבהירות מהוי"ה הרוחניות הנעלמת כנ"ל, וזה ביום עשות ה' אלהים, ועיין שם בספר הנ"ל ומארוך בזה, ואי אפשר לצאת מן הענין לביאור דבריו.

[סז] כמובא בספה"ק **ישמח משה** (פר' כי תצא דף קכה ע"א) **וזל"ק: ונמתיק זה על פי שכתבו המחקרים כי תכלית הידיעה בו יתברך, הוא אשר לא נדע, כי אם נשיג שהוא יתברך משולל מכל גשם מכל מקריו ויתעלה מכל זה עילוי רב, ויפתה לבינו שכבר השגנוהו כי אינו בעל רק שכל, גם זה הבל, כי עדיין לא השגנו רק מלאך שהוא גם כן משולל מן הגשם ומקריו והוא רק שכל,** והאמת עד לעצומו **כי כמו שאנחנו לא נדמה אליו יתברך ואף לא בסוג אחד, ככה המלאכים לא נדמו אליו יתברך אף לא בסוג אחד ואין ערוך אליו יתברך.**

ועל פי זה מפרשין בחרוז יגדל אלקים חי, אין לו דמות הגוף ואינו גוף. דקשה כיון שכבר אמר שאין לו אף דמות הגוף, מכל שכן שאינו גוף, ואיך מיעט בשבחו ית' אחר שריבה. אלא דהכי פירושו, **דאין לו דמות הגוף, וגם שכל אינו גוף דיהיר מלאך, אין לו דמות,** והבן זה. **והאלשיך** פירש על הפסוק (ישעיה מ כה) ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש, דהכי פירושו, **ואל מי שאתם רוצים להדמות אותי דהיינו למלאך, הוא בעצמו יאמר קדוש לפני,** עד כאן שפתים ישק. **וכשם שאנחנו לא נשיגהו רק מציאותו, ולא מהותו ועצמותו ואמיתו, ככה כל מלאכי מעלה אינם משיגין רק מציאותו יתברך, אבל לא מהותו ועצמותו.** ועל פי זה מפרשין מה שנאמר בתורה הק' (שמות לג כ) כי לא יראני האדם וחי. דראיה הנ"ל כיוני אל השגה, והכי פירושו כי לא ישיגנו אדם וחי, פירוש **גם חי דהיינו מלאך שהוא חי לעולם, לא ישיגנו,** והבן גם זה. ועל פי זה פירשתי גם אני מאמרם ז"ל אות הוא בצבא שלו, ופירש רש"י ניכר ביניהם. ר"ל כי שמו זה מורה לנו **שלא נטעה בשכלינו מאחר שאין אנו יכולין להשיג בו יתברך יותר רק שליחת הגשם וחמריו, לא יצמח על פי זה בשכלינו ח"ו שורש פורה ראש ולענה לומר כי משוללי הגשם שהם צבאיו נדמו לו ח"ו, ואין ביניהם הפרש רק שהוא יתברך עילה והם עלולים. ולזה מורה שמו שאף בצבא שלו משוללי הגשם, הוא רוכב ומפורש ומובדל,** כנ"ל נכון בס"ד.

[סח] כמובא ב**צוואת הריב"ש** (דף יד ע"א) בזה"ל: **ג) ויחשוב שהכל בין עולם הגלגלים בין עולם המלאכים ועולם הכסא, הכל כאין נגדו יתברך, שכולם הם בתוך החלל צימצום אורו, שצימצם עצמו, והכל נעשה בדיבור אחד, ואם כן למה לו לימשך אחר שום תאוה שיש באותן העולמות, שהכל אינו רק דיבור אחד ממנו, ומוטב לדבק עצמו למעלה מהעולמות בבורא יתברך שמו, שהוא העיקר, ולא לדבק עצמו בטפל, וזהו** כוונת הזוהר (תרומה דקל"ד ע"ב) זכאין אינון צדיקיא דידעין לשוואה רעותהון לעילא לגבי מלכא

עיליא ולאו לגבי עלמא דא וכסופא ביטולא דיליה, שטוף כל העולמות לחרוב, **ויחשוב תמיד וידבק עצמו בבורא יתברך מאהבה גמורה שהוא יותר מכל דבר בעולם, שכל דבר טוב שיש בעולם הכל מושרש בו יתברך שמו.**

[סט] וכמובאר בספה"ק **יסוד האמונה להרה"ק רבי ברוך מקאסאב זי"ע** (ליקוטי אמרים דף צט): כתב הרדב"ז בספר מגן דוד כל העולמות הם דוגמא זה לזה. ביאור הדבר כמו הגוף עם כל פעולותיו הם רחוקים מאוד מענין רוחני ע"ד משל כי הקפה גשמיית רחוקה היא מאוד במהותה מהקפה רוחניית שהוא הקפה שכלליית ואעפ"כ היא דוגמא להבנת והשגת הקפה שכלליית, וכמו כן הנשמה שלנו אע"פ שהוא רוחניית במה שאין לה שלשה רחקים מ"מ אין לה שום דמיון במהותה על המהות שלמעלה הימנה אלא היא דוגמא בעלמא למדרגה שעליה שהיא עילתה, וכן כל עלול אינו אלא בחי' דוגמא לעילתה כמו שהקפה מקומית גשמיית היא דוגמא אל הקפה שכלליית, וכן נעלה מעולל לעילה עד כי נגיע לעולל הראשון שאינו דומה כלל לגמרי אל הסבה הראשונה ואינה אלא דוגמא והבנה שהוא על ידי דוגמא וא"א שתושג על בוריה.

לכן נאמנו דברי בעל שער השמים שהסבה הראשונה איננה מאומה מכל מה שיש במציאות זולתה כי אלו היתה משתתפת עם איזה נמצא זולתה כבר היה הנמצא ההוא מקפת השגה בסבה הראשונה כי כל מושג בהכרח הוא מושג ע"י בחי' השגה בדבר אחר.

עד"מ **כשאחד יאמר לנו במהות המלאך שהוא שכל בהכרח צריך שיודיע לנו מהות השכל מקודם שנשיג מהות המלאך כי מי שלא מושג אצלו מהות השכל מה יועיל לו שיגיבך לו שהמלאך הוא שכל כיון שאינו משיג מהות השכל עצמו.**

וכן כל דבר מושג בשכל בהכרח שיהיה המושג ההוא יהיה נגבל ונמתח ונודע על ידי דבר אחר המושג לו כבר אל הסבה הראשונה, **כי הראשונה אין שום דבר בעולם שימדדהו ויגבילהו וידמהו ויודיע לנו מהותו, כמו שאמר הכתוב ואל מי תדמיוני ואשוה ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו.**

ולזה הוא שכיון החכם באמרו התכלית שנדעך הוא שלא נדעך, כלומר תכלית הידיעה שנוכל לידע הסבה הראשונה הוא שנדע שלא נוכל לידע אותה מאומה, **והרוצה לכוון דעתו ומחשבתו בתפלתו אל הסבה הראשונה בהכרח צריך לו לתפוס איזה תפיסה במחשבתו לדעת אל מי הוא מתפלל וממי הוא מבקש בקשתו מאותו שלא נוכל להשיג אותו מאומה ממנו לבקש,** ויותר מזה לא יתפוס ופחות מזה ג"כ א"א לו לתפוס כלל ולא יהיה שום תועלת בתפלתו שאינו אלא כמתעסק בעלמא מבלי דעת ומחשבה.

והנה ידוע המאמר שהצדיקים עולים בעוה"ב כמדרגה הנמוכה למדרגה עליונה, ויתכן ג"כ לפרש מלבד הפירוש הפשוט של מסדרגה למדרגה נוכל עוד לומר שעולין בהשגתם על ידי מדרגה הנמוכה שהיא דוגמא ומשל למדרגה שעליה כמו שאמר הרדב"ז, ועל ידי המשל והדוגמא ההוא יעלו להשיג המדרגה שעליה וכן לעולם, כי השתלשלות המדרגות אינם אלא בערך זה שהמדרגה התחתונה היא משל ודוגמא אל המדרגה עליונה וכן הנאצל הראשון הוא דוגמא בעלמא לא"כ ית"ש הוא נתהוה ממנו בדרך אצילות וצמצום והשתלשלות והעתק ממדרגה רמה אל מדרגה פחותה ממנו.

[ע] כמובא בספר **אמת ואמונה קוצץ** (עמוד מו): **וישלח יעקב מלאכים לפניו, שילכו מאתו, כי אין צריך לעזרתם, כי השם ב"ה יוכל לעזור בלי מלאכים. בלי סבה.**

[עא] עוד מובא שם (עמוד נה): **אמר על עצמו כי הוא אינו צריך לשום מנוצע של המלאכים** להעלות תפלתו כי התפלות שלו הולכות למעלה ביושר "זייא וויייסען נישט וואס זיי פארמאגען".

וראה מש"כ בספה"ק **יסוד העבודה** (ח"ב פ"ה אות יט) לגבי מדריגתו של רבי חייא שהיתה יותר משאר הצדיקים בכך שהוא השיג את השי"ת ללא המלאכים.

[עב] כמבואר בספה"ק **מאור ושמש** (פר' יתרו) **וזל"ק: ואיש אשר כזה הוא משיג אחדותו יתברך שמו והקב"ה מעיד בעצמו עליו שכל עשיותיו היו כהוגן וכראוי, כמו שמציגו באברהם אבינו ע"ה ששקד תמיד לחשיג את הבורא ברוך הוא** וכשראה השמש סבר שהוא הבורא ואחר כך ראה שהוא נברא, **והיה מעיין בשכלו עד שהשיג עולם המלאכים וראה גם כן שהם נבראים, והיה מעיין עוד יותר ויותר ומבקש תכלית האמת עד האין סוף ברוך הוא, והיה מחשב תחבולות ועשה פעולות אולי על ידי זה ישיג אחדותו יתברך שמו,** על כן הכתיב הקב"ה עליו וישמור משמרתי משמרתי חקותי ותורותי (בראשית כו, ה).

[עג] כמובא בספה"ק **מאור ושמש** (פר' משפטים) בזה"ל: **אבל שם הוי"ה ברוך הוא** כולו רחמים **כי שם זה הוא רק עם עצם להבורא ברוך הוא וברוך שמו ואין לשום נברא אם זה שיכול לקרוא הם ושלום איזה נברא בשם הוי"ה אפילו מלאכים הקדושים אינם נקראים בשם קדוש הזה כי הוא מורה שמהווה כל הויות שבעולם ואין יוכל לקרוא שם זה רק לבורא כל העולמים שהוא מהוה כל הויות ולא אחר** על כן שם הוי"ה ברוך הוא הוא כולו רחמים כמובן.

[עד] כמובא בספה"ק **ערבי נחל** (פר' וארא) **וזל"ק: קדמונים** שירו לה' כל הארץ בשרו מיום אל יום ישועתו, **כי האומות הראשונים היו עובדים עבודת כוכבים ע"י שהשיגו בחכמת המזלות וראו שיש בו איזה כח, כי ה' חלק להם כח אשר על ידם יומשך לעולם השפל בצמחים ומתכיות ושאר הענינים והכל בחק ורצון ה', ולא יעדו שמקבל חיותו וכחו מהסבה ראשונה כי לא השיגו להבין יותר למעלה מהעובד כוכבים וטעו שהוא אלוה,** וכל אחד עבד לאיזה עבודת כוכבים שהשיג בידיעתו, **ויש שהיה חכמתם גדולה יותר עד שהשיגו שכליים כפרדס דהיינו המלאכים וראו שיש כח בהם ולא השיגו**

עובדים לכוחות מלאכיים עליונים עד שבא משה והוריד התורה וגילה הסיבה הראשונה לכל אלו הכוחות שהוא השי"ת.

המטרה היא שע"י המלאכים יכיר האדם במציאות השי"ת שמתבטאת על ידיהם[עה], וכמו דאיתא שישראל בשעת מתן תורה תכליתם היה שיראו בעיני שכלם את ה"אנכי" שהוא נקודת האלוקות שבכל דבר[עו], ולא יסתכלו על חיצוניות הקול הנשמע ועל הקולות ועל הלפידים וכמו דאיתא בתיקוני הזוה"ק[עז] ובכתבי האריז"ל[עח] על הפסוק "וכל העם רואים את הקולות" שהיו ישראל מסתכלים על המלאכים הנבראים מהקול, אמנם הניח כבר משה את דעתם באמרו "אל תיראו"[עט].

איתא בספה"ק תפארת שלמה[פ] ע"פ כתבי האריז"ל וכן כתב בספה"ק ישמח משה[פא] בשם בעל הנזר הקודש על מאמר בעל ההגדה "אני ולא מלאך" כי יש ב' מיני הנהגות והתגלויות מצד השי"ת[פב], יש הנהגה טבעית ע"פ גדרי וחוקי העולם והוא התגלות ע"י המלאכים שהם התגלויות של השי"ת בתוך העולם ולפי גדריו, ויש הנהגה ניסיות מעל לגדרי הטבע והוא ע"י התגלות השי"ת בכבודו ובעצמו שבאופן זה היה יציאת מצרים[פג].

התלבשות המלאכים בלבושא דהאי עלמא

וכתב בספה"ק שפת אמת[פד] כי מלאכים אלו שהם ניצוצות החיות והרצון הפנימי שיש בכל דבר, מתחלקים לשניים, כי

הסבה הראשונה ב"ה כי לית מחשבה תפיסא ביה, ועבדו לאיזה כח מלאכי כל אחד מה שהשיגה ידיעתו בו, עד שבא משה רבינו ע"ה ונתן התורה שקיבל מהש"י, ואמנם גילוי טעות העובד כוכבים היה בראותם כי אין כח בכוכב אחד על כל העולם, כי יתחלקו הארצות, יש ארץ שמצמחת מכוכב פלוני, והאחרת מכוכב אחר, וכן בכחות רוחניות אין כחם בכל מקום, כענין מלאכי ארץ ישראל ומלאכי חוץ לארץ וכדומה, **משא"כ הש"י מלא כל הארץ כבודו ואת השמים ואת הארץ הוא מלא.** ועוד ראו, כי הכוכבים והמזלות מתנועעים בגזירת הש"י, ולכן בכל יום יש כוכב אחר, וכן התמנות המלאכים יתחלף בימי השנה לשעותיהם ותקופותיהם לכן לא הועיל להם הכח שהמשיכו מאיזה כוכב רק באותו יום ע"י הפעולות ידועות שעשו להמשכה הזו, אבל שיהיה יום אחד מכין לחברו אי אפשר, כי ביום השני יש כוכב ומזל אחר, משא"כ הש"י היה הוה ויהיה, ולז"א (תהילים צו, א) שירו לה' כל הארץ כי הוא יחיד בכל העולם, וגם בשרו מיום אל יום ישועתו, שישועת ה' אפשר לבשר מיום אל יום וכאמור, **עכ"ד הקדמונים.**

[עה] כמש"כ בספה"ק **רב ייבי** (פר' וירא) **וזל"ק:** זהו פי' הפסוק וירא אליו ה' דהיינו **הש"י מתראה אל האדם ע"י המלאכים** כמ"ש פקיד עמיה תרין מלאכין נטורין דנטרי לי' חד מימיניה וחד משמאליה זהו שאמר למעלה אנהיג ליה קב"ה בארח מישר כמאן דאתקיף בידא דאחרא ואפקיה מגו חשוכא היינו ע"י אותן תרין מלאכין שפקד הקב"ה חד מימיניה וחד משמאליה ואותן המלאכים נקראים אלוני ממרא מלשון אלון בכות (בראשית כ"ה) שהוא מלשון אבל.

וכ"כ בספה"ק **תפארת שלמה** (פר' בשלח) **וזל"ק:** והנה בענין העקידה ע"י מעשה של א"א בהנסיון הזה באהבה וברצון הגדול הנה ע"כ התעורר כל העולמות העליונים שנעשו כולם בבחי' מ"ן זל"ז כנ"ל. ולכן כתיב **ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים כלומר שנעשה היחוד למעלה וכא שפע הארה הגדולה אליו בבחי' מלאך ה'** ע"י שהי' בבחי' מלאך מן השמים שהשמים ושמי השמים שהם העולמות העליונים כיל"ח כולם נעשים בחי' מ"נ זל"ז כנ"ל.

[עו] כמובא בספה"ק **דגל מחנה אפרים** (פר' יתרו ד"ה ויש) **וזל"ק:** ויש בזה עוד רמז עמוק ואבאר בקיצור נמרץ כי איתא (שבת קנ"ה) אנכ"י ראשי תיבות אנא נ'פשי כ'תבית י'הבית, והוא סוד הטבע ובתוכו סוד הרוח והנשמה כמו שאמר אא"ז זללה"ה בסוד תחתיים ושניים ושלישים תעשה כן הוא בסוד נפש רוח ונשמה והבן ובפירוש מאמר לבקש מהאותיות היינו מסוד אור האלוהות אשר בתוכם ולבקש משם והבן, זהו תכלית בריאת האדם בתורה ובמצוות ובעבודה וכבר ביארתי זה במקום אחר כי זה סוד (תהלים י"ט, ח) **תורת** ה' תמימה משיבת נפש והוא תורה לשמה עיין שם **ואם היו ישראל מדבקים עצמם בדיבור אנכי ולא יהיה לך ממש והיו שם כולם באותו מקום** ושם אי אפשר להיות ביטול ח"ו כי הוא חי וקיים ודברו חיים וקיימים כמו שנתבאר לעיל **אך רבים מהם השגיחו על הקולות ועל הלפידים והם סוד המלאכים** ויש שם בחינת יצר הטוב ויצר הרע והצדיקים והנשמות שדבקו עצמם ממש בסוד אנכי כנ"ל כי הם חיים וקיימים ודבריהם חיים וקיימים לעולמים ולא יאונה לצדיק כל און.

[עז] תיקון כב סד ע"ב.

[עח] כמובא בספה"ק **אורח לחיים** (פר' ואתחנן) **בזה"ל:** וידבר ה' אליכם מתוך האש קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול (ד', יב). לכאורה תיבת זולתי קול הוא מיותר, שכבר כתב קול דברים אתם שומעים. וגם דמשמעות הענין דתיבת זולתי קול מוסב על ותמונה אינכם רואים, אמר לשון ראיה, ואח"כ אמר זולתי קול משמע דנראה הקול.

ונראה דבאמת הפי' הוא כך, דלמעלה אמר קול דברים אתם שומעים אבל ותמונה אינכם רואים לראות ממי יצא הקול, זולתי קול שהיה נראה, **דכתב בסידור האריז"ל** במוסקי של ראש השנה (שופרות) על פסוק (שמות כ, יח) **כל העם רואים את הקולות וז"ל, מלאכים הנבראים** עכ"ל. וזהו שאמר כאן ותמונה אינכם רואים זולתי קול שהיה נראה, ר"ל **המלאכים הנבראים מן הקול היה נראה לכל,** כמ"ש וכל העם רואים את הקולות.

[עט] כמובאר בספה"ק **דברי חיים** (פר' יתרו) **בזה"ל:** אמנם **מבואר בספרים הקדושים שיש מהם שהציצו בחקולות הנבראים הנקראים מלאכים** (תיקו"ז תי' כב סד ע"ב) **ולא שמו לבבם להשורש של הדיבור, דבר ד'.** וכזה מבואר במדרש רבה (שמו"ר ג, ב) ששמטו אחר מחיות הכסא ופגמו בו לאחר כך והוא מחמת שלא נתנו דעתם רק לקול של הדיבור ולא לתוך פנימיותיו. וזה וכל העם רואים את הקולות, ולזה יוניעו, היינו שטעו ח"ו לאחר כך.

ולזה י"ל **מה שאמר להם משה** לאחר כך (שמות כ, יז) **אל תיראו,** היינו שמשה אמר לישראל על טעותם, שהנה לפי מה שכתבנו שכל ענין מעמד הנבחר היה כדי לשרש בנפשותם אמונה, ויקרא שמיעה בראיה ממש כנ"ל, ועל זה לא תמוש מאתנו, **והנה כאשר קצת טעו בראות כל הקולות כו', נתייראו שלא יבואו לידי טעות ח"ו, ולזה אמרו דבר אתה ונשמעה** (שם שם, סד) **ולא נמות מחמת הראיה. ולזה אמר משה להם כי השם יתברך עשה למען תהיה יראתו על פניכם, היינו שיהא מושרש בכם היראה**

כנ"ל, היינו שורש היראה, הוא הראיה, יושרש על פניכם, ולא שתפחדו מהקולות, ורק שיורשם בפניכם שורש הקולות, והשמיעה יהא נראה בפניכם, כמ"ש חז"ל (רש"י יתרו כ, טו ע"פ מכילתא שם) **רואים** את הנשמע.

[פ] ואלו דברי קדשו (רמזי פסח): א"ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וכו' אני ולא שרף וכו' אני הוא ולא אחר. הדקדוק בלשון הזה כבר מבואר. אך מה ש"ל ברמז הענין. דהנה **כבר נודע בהאר"י ז"ל ובספרי כי התגלות האור הגדול בליל פסח הי' שלא על דרך דרגין הוא נקרא בחי' מלאך ושליח שזה העולם מקבל האור ממה שלמעלה ממנו להשפיע לתחתוני".** וכן אמרו בגמ' (בבא קמא פד, ב) אנן שליחותיהו דקמאי עבדינן שהכוונה בזה כי כן מבואר בע"ח. כי השפעת האור של הנשמה של הצדיק בא מבחי' הצדיק הקודם לו, וע"ז אמרו (בראשית רבה נח, ד) עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי שהכוונה שבחי' הארתו מבחי' עלי הכהן וזהו (שבת כב, א) מדליקין מנר לנר מצדיק לצדיק.

עוד כתב שם, ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך כו' אני ולא השליח. אני הוא ולא אחר. יש להבין **מהו ההפרש בין מלאך בין השליח** למה כפל הלשון אני ולא מלאך אני ולא השליח הלא המלאך הוא השליח מאת המקום ב"ה **אך הנה מלאך גימ' צ"א הוי' אדנ"י. והנה אמר כי בחי' העברה של הלילה הזה היא שהיתה מבחי' הגבוה יותר מאד כמובא בזוה"ק ובהאר"י ז"ל** מבחי' עתיקא קדישא סוד מלכות א"ק הנקרא אני וזהו הפי' **לא ע"י מלאך שהוא יחוד הוי' אדנ"י זו"נ רק מבחי' עצם ההארה של חשם ב"ה וזהו בכבודו ובעצמו.**

[פא] ואלו דברי קדשו (פר' בראשית דף כב ע"א): ונקדים דברי **נזר הקודש** בהמדרש פרשת ויצא (ב"ר פס"ח ב) שאמר יעקב אשא עיני אל ההרים וכו' (תהלים קכא א), עיין שם. שורש דבריו **כי אם האדם מתנהג מה' לבדו, אז מתנהג היפך הטבעי כי הוא הבורא יש מאין, מה שאין בן המתנהג על פי מלאך שהנהגתו על פי הטבע, שהמלאכים נבראו אחר בריאת שמים וארץ.** (המובאר שם עוד, כי הזוהר לכתרה של תורה הוא המתנהג על פי השי"ת בעצמו, ועיין **באלשיך** מה שפירש על מראות הסולם, כי הנה **הבטיחן שיתנהג רק על פי השי"ת לבד, אף לא על ידי שרפי הק' ומלאכי מרכבתו,** ומכל שכן על ידי שרי עם ועם, ועיין מה שפירש בכלי יקר על פסוק (בראשית כח יב) עולים ויורדים, כי הם ד' מחנות שכינה אוריאל רפאל מיכאל גבריאל, עיין שם. **אף על פי כן וזהו ה' נצב עליו לשמרו** (בראשית כח יג) והבן, ועיין עוד באלשיך שם מבואר איך שכל העולמות כלם נבראו עבורו, על כן כלם משועבדים לעבדו, עיין שם.

[פב] וראה עוד מש"כ בזה חילוק נוסף בספה"ק **קדושת לוי** בדרוש לפסח.

[פג] כ"כ בספה"ק **שפת אמת** (לפסח, תרנ"ג) **וזל"ק:** עבדים היינו כו'. ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו כו'. דכ' לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו. פי' אלה הנפלאות שהקב"ה עושה לבדו. כמ"ש אני ולא מלאך. הם לדורות ולעולם. **כי הנעשה ע"י שליח הוא בזמן ומדה וקצבה. אבל מעשה הבורא יש"ת הם למעלה מהזמן והטבע.** ז"ש אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך. כמו שהוא יש"ת חי וקיים לעולם כן יצ"מ לעולם הוא. וכמ"ש ויוציאך בפנינו בכחו הגדול. ובאמת בנ"י מצד הטבע אין לה המלכות והם משועבדים כמ"ש עבדים היינו. אבל מצד הנהגה עליונה וביטול הטבע נעשין בני חורין וניתן להם המלכות. ולכן ניסן ר"ה למלכי ישראל כמ"ש בגמ' מקיש מלכות שלמה ליצ"מ. **וזה עיקר הפי' לא ע"י מלאך. שהגאולה לא הי' עפ"י דרך הטבע שהוא בחי' מלאך ושרף בזמן וקצבה רק במדרגה עליונה. ולכן לק"מ מה דכתיב וישלח מלאך ויוציאנו. כי בוודאי הקב"ה עושה רצונו ע"י מלאך. אבל הכוונה שלא נעשה ע"י מלאך מיוחד לדבר זה כמו בכל הנהגת הטבע.** אח"כ מצאתי כדברים האלה גם באבן יחייא בשיר השירים, והדברים נכונים למבין.

וכן עד"ז כתב **הגר"א דסלר זצ"ל** (ראה בהגש"פ על "ויוצאנו ה' ממצרים") **וזה לשונו: אליבא דאמת הקב"ה עושה את הכל לבדו ואינו צריך לשליחים, ועניין "עשייה על ידי שליח", כגון על ידי מלאכים או כוחות הטבע, היינו רק שלפי אמת עינינו הדבר נעשה על ידי שליח, רק קשה לנו לחדור אל מעבר למסכה הטבע.** ובמצב זה ברור לנו מאמר "כיון שנתנה רשות למשחית משחית שוב אינו מתבין בין צדיק לרשע" (בבא קמא ס ע"א), כי הפירוש הוא **שאין אנו רואים את ההבחנה, כי המאמין בטבע לא יתגלה לו יותר מטבע, ולפי הכרתנו הרי הטבע והשליח אינם מבחינים בין טוב לרע.**

אבל במכת בכורות כיון שישראל כבר מסרו את נפשם בפה ששחטו את אליל מצרים לעיניהם ונתנו את הדם על בתיהם, נסתייעו על ידי זה להגיע למדרגת ההכרה שהכל הוא מעשה השי"ת לבדו וממילא ניצלו מן המגיפה, כי אז רואים היו להיות מובחנים מבין הרשעים.

וזהו גדרו של "עד ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו", היינו שראיו בבהירות גדולה וכלי צל של ספק שהדבר הוא מעשה ה' בעצמו. כי לא יתכן בדרך הטבע שימותו אלפי בני אדם במגפה ברגע אחד. ומאחר שהגיעו למדרגה זו זכו להשגחה פרטית וממילא "לא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף".

[פד] וזל"ק (פר' ישלח, תרכ"ג): שם ישראל כי שרית כו'. ובודאי נשאר כח זה בכל איש ישראל אשר כל העולמות תלוין במעשיו. ובזוה"ק מלאכיו יצוה לך לשמרך פי' עכ"ט ויצה"ר. **כי כל רצון פנימי הוא נקודה חיות מהשי' אי' בשנתלת בעוה"ז לכוונה מיוחדת ונק' מלאך. ויש מלאכי חוץ לארץ וארץ ישראל**

יש "מלאכי ארץ ישראל" שהם החיות שבדברים הרוחניים, ויש "מלאכי חוץ לארץ" שהם החיות שיש בדברים החומריים והגשמיים, ועל דרך מה שכתב בספה"ק מאור ושמש[פה] עה"פ "ויסע מלאך ה' וילך מאחריהם" דהיינו שהאיר אצלם האלוקות אף בבחינת אחוריים.

עניין זה הביאוהו ספרי החסידות[פו] בשם הזוה"ק שאמרו שם כי המלאכים העליונים כאשר הם מתגלים כאן בעלמא הדין הם מתלבשים בלבושא דהאי עלמא - בלבוש חומרי וגשמי[פז] מהד' יסודות[פח], והם גם עושים את פעולות בני אדם[פט], וכן איתא בספה"ק מאור ושמש[צ] כי לכן כששלח יעקב מלאכים אל עשו הפשיטם מקדושתם קצת כדי שייראו לעשו ממש כבני אדם, וזהו וישלח מלש' הפשטה.

כל זה מתפרש בספרי החסידות להעלמה של אותם הניצוצות מתחת לדברים הגשמיים המסתירים עליהם ומכסים אותם, וכמו שאמרו[צא] ש"אין מלאך רשאי לגלות סוד שליחותו" והיינו שהאלוקות היא בהסתר, וכמבואר בספה"ק עבודת ישראל[צב] שעליית המלאכים בראשונה על סולם יעקב היתה לרמוז על בחי' אלהות המסולקת עתה מהעוה"ז.

וכתבו ספרי החסידות[צג] כי לגבי לעתיד לבוא כתיב "ולא יכנף עוד והיו עיניך רואות את מוריך"[צד] והיינו שמלכות שמים תתפשט כל כך ויהיה גילוי אלוקות כל כך גדול ומורגש עד שלא נצטרך לאמצעות המלאכים[צה], וכמו שכתב בספה"ק אוהב ישראל[צו] שבזמן הזה השגתינו הוא כמו המלאכים שכל השגתם את השי"ת הוא רק מצד פעולותיו משא"כ לעתיד לבוא נשיג את עצמותו ומהותו יתברך שמו.

ואי"ה במאמר הבא נאריך בעניין עולם המלאכים שבתוך נפש האדם, ובעבודת השי"ת הנדרשת ממנו להעלותם לשורשם, כי בהם תלויים המלאכים העליונים.

כמ"ש חז"ל ויפגעו בו מלאכי כו'. וי"ל שימי המעשה שמותרתי בעשיית מלאכה **והוא להוציא ולברר החיות שנסתר ונעלם במעשים גשמיים ונק' מלאכי חו"**ל כנ"ל.

[פה] ואלו דברי קדשו (פר' בשלח): **וזהו פירוש ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי, לאו עידן צלותא,** כלומר שביחוד זה לא יתבטל אחיזת החיצונים, אלא בעתיקא תליא שיתגלה העתיקא דהיינו הפנימיות ממש וממילא יתבטלו אחיזת החיצונים מכל וכל. **וזהו ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם, כלומר שהאיר הקב"ה פנימיות אלהותו יתברך שמו אף באחוריים.** וזהו ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם.

[פו] כמובא בספה"ק **פרי הארץ** (פר' שלח לך) בזה"ל: אבל הענין הוא **ידוע מאמר הזוהר אפילו מלאך כשרוצה להתראות בזה העולם צריך להתלבש במלבושי עולם הזה,** וכן דרך כל הרוחנים הפשוטים שמשתנין בירידתן על אופן ודרך הכלי שמתלבשים בו כידוע ממשל המים שמשתנין להיות כצורת הכלי אם עגולה או מרובעת, ולכן אפילו הרוחני היותר פשוט ברדתו וכניסתו באדם משתנה אל מה שהוא אדם אם טוב ואם רע ומתגשם והמן היה מתגשם, הכל לפי מה שהוא אדם, והנה באדם בליעל היה הרוחניות פועל הרע ביותר מפני שהרבה חיות רוחני ודק בקליפה והאדם בליעל מתגשם ביותר ומתגשם יותר ויותר.

וכן הביא בספה"ק **תפארת שלמה** (פר' דברים) וזל"ק: והנה זה הדבר **מבואר בזוה"ק** (בראשית קמדד) **כי גם המלאכים היורדים לעוה"ז ישתנו לראות בלבוש עוה"ז אשר עוברים בו.**

[פז] וכן מובא גם בספה"ק **דגל מחנה אפרים** (פר' וישלח ד"ה וישלח) וזל"ק: ופירש רש"י ז"ל וישלח יעקב מלאכים, מלאכים ממש. ותחלה נבאר על פי פשוטו מנא ליה לרש"י שהיו מלאכים ממש כי בפסוק נראה תיבת לפניו מיותר ומזה מדייק רש"י שהיו מלאכים ממש **וידוע כשבאים לעולם הגשמי הם מתלבשים ומתגשמים באוירא דהאי עלמא** וזה שיעור הפסוק מלאכים היינו **הוא הכיר בהם שהם מלאכים אף שהיו מלובשים כדמות אנשים לגודל רוחניותו ומדריגתו אבל לפני עשו היו אנשים** ומזה נראה שהיו מלאכים ממש וקל להבין.

וכן כתב בספה"ק **ייטב לב** (פר' וישב) וזל"ק: אבל הענין, **כי גם במלאכים מצינו כשבאים לעולם הזה מתלבשים בדמות איש גשמי,** כדכתיב באברהם (שם יח, ב) והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וביעקב (שם לב, כה) ויאבק איש עמו, וכן ביהושע (יהושע ה, יג), ולא ניכר שום זיו ואור שעל פניהם. ולדעתי זה ענין שנאמר במשה (שמות לד, לא) ויתן על פניו מסוה, היינו לבוש של איש גשמי. וכמו כן עשה יוסף, שפשט אור פניו ונתן על פניו מסוה פני איש גשמי לבל יכירוהו.

[פח] כמובא בספר **חסד לאברהם לרבי אברהם אזולאי ז"ל** (מעין א, נהר כח) וזל"ק: **והנה בדרך זה ברדת המלאכים בעולם השפל לאיזה סיבה מהסיבות יתלבשו בהכרח שלא יהיו ערומים, וצריכין ללבוש ונרתיק והלבוש צריך שיהיה מעין העולם שהם בו שהוא עולם הגשמי, אמנם יתלבשו מד' יסודות דקים שהם הכח המעמיד ד' יסודות אלו, והכח הזה ישתעבד אליהם להיות לבוש ומרכבה אליהם להתגלם ולהתגשם ברגע בהם לצורך הדבר הנרצה בו לשליחותם,** ולהיות שאינם ממש לבוש חומרי לכן לא יתראו אף בהתלבשם אלא לנרצה לשולחם, וכן הוא ג"כ לחוש הנשמע שהוא כעין קול הנשמע לאחד ושאר העומדים שם אינם שומעין דבר, מפני שכח השמיעה הד' יסודות יקח הקול ההוא וימסור אותו באוזן הנרצה לבד, וזהו טעם אל הקולות הנעשים מהבל התורה והתפילות אשר יתעלו מענין לענין וממציאות למציאות אחר, ולא יובן הקול ההוא להסתכל בו ולא שמעו כי אם המלאכים הממונים על הדבר ההוא.

[פט] כמובא בספה"ק **ישמח משה** (פר' נח דף כט ע"א) בזה"ל: ויאמר משה הוא שאלה אחרת, כי ידע שזה הוא התגלות אור אלקי, אך היה תמה כיון שנתגלה על שנראה לו אש בפועל, ראוי לו לעשות פעולת אש, **כמו אם המלאכים מתלבשים בדמות אדם עושים הפעולה של בני אדם שנאמר בהם ויאכלו** (בראשית יח ח), **וכמו שדרשו רז"ל** שם (ב"מ פ"ו ע"ב, ב"ר פמ"ח ד').

[צ] ואלו דברי קדשו (פר' וישלח): **ומעתה נבין דברי הפסוק** בפרשה שלמעלה ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים ויאמר יעקב כאשר ראם וגו', ויש להבין תיבת כאשר ראם. ולדברינו יוצדק כי כאשר ראם הכירם שהם נעשו ונתלבשו תורתו ומצוותיו וציוריו יחודיו, אז מלאו לבו להשתמש בהם כי הכיר בהם שבאו להשתמשותו כי נעשו ונבראו על ידי צירופיו ויחודיו. **אמנם כאשר רצה לשלחם אל עשו הבין שעוד הם רוחניים מאד לגשת אליו וצריכים הם להתלבש יותר בגשמיות מכפי אשר היו בעודם לפניו, על כן נאמר וישלח יעקב מלאכים לפניו, רצה לומר ששלח והפשיט מהם המלבושים הרוחניים שהיה בהם עתה, וישלח מלשון הפשטה** מלשון משלחי גלימא דאינשי (כתובות פה), **היינו שהפשיט מהם מלבוש המלאכים אשר היה בהם בעודם לפניו כי הוצרך לגשם אותם עוד יותר שיהיו נראים לפני עשו כאנשים ממש.** ונתן הפסוק טעם לדבר אל עשו אחיו היינו שהוצרך לגשם אותם שיהיו ראויים לעמוד לפני עשו אחיו, וקל להבין.

[צא] ב"ר נ ט.

[צב] וזל"ק (מגלת איכה): וכן מצינו ביעקב אבינו ע"ה שהראוהו בחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו' והנה מלאכי אלהים עולים וירודים בו (בראשית כח, יב), ומקשה בגמרא (חולין צא ע"ב) ברישא עולים והדר יורדים ע"ש, ולפי דרכנו ניחא, כדאיתא במדרש (ב"ר סח) שהראוהו ד' גליות, **ורמזו לו הגם שמלאכי אלהים עולים ומסתלקים, דהיינו שבחינת אלהות יעלה למעלה, עכ"ז נקרא וירודים שהוא בחינת ירידה ממחת מ' טמיר ונעלם ואין גילוי כלל.**

[צג] כמש"כ בספה"ק **ישמח משה** (פר' וישלח דף פ ע"ב) וזל"ק: וכ"ל שזה הוא הפירוש ויעבר את אשר לו, היינו שעבר על השרפים שהן עומדים ממעל לו, והגיע יותר גבוה מהן, על כן ויותר יעקב לבדו כי הוא מקום שאין מלאכי השרת יכולים לכנסם, כמובאר במדרש רבה (איכ"ר פתיחתא כ"ד) אכנס למקום שאין מלאכי השרת יכולים לכינסם. ובזה מבואר המדרש הנ"ל, **כי לעתיד לבא יתגלה אלקותו, דהיינו שיתגלה הבחינה מקום שאין מלאכי השרת יכולים לכנסם בו, והיינו ונשגב ה' לבדו,** והיינו גם כן ויותר יעקב לבדו, והבן.

[צד] כמש"כ בספה"ק **אור המאיר** (באור לשיר השירים) וזל"ק: ובא וראה מה דאיתא בזוהר (ר' תיקו"ז תיקון ע כקז. א) ד' מלאכים הנושאים הכסא וסימנך ארגמ"ן "אוריאל "רפאל "גבריאל "מיכאל, ואות נו"ן מורה לאדם עליון היושב על כסא רחמים, **כל זה הוא עתה, ולעתיד כתיב** (שעיה ל, כ) **ולא יכנף עוד מוריך והיה עייניך רואות את מוריך,** ובארתי תיבת יכנף אותיות פני כ', כלומר עתה כף המורה על כתר עליון צריך להלביש את עצמו בבחינת פנימו המאירים, כאשר נדמה לנביאים (יחזקאל א, י) פני אריה לימין ופני שור לשמאל וגו', **כל זה הוא עתה ולא לעתיד, כנאמר ולא יכנף פני כף, שלא יצטרך כתר הלביש את עצמו בבחינת פנים.**

כלל הנשמע ממוצא דבר, היות שני בחינות בעניני העבודה את הבורא ב"ה, אנשי המשכילים המטהרים ומקדשים כלי גופם, עינים להם לראות בעין השכל, היות אתה ה' הכל אחד, ואין שום פירוד בין הדביקים, וישמח המלך לקראת הפקחים שאינו צריך להתלבש את עצמו, ולצמצם אורותיו הבהירים בהתלבשות המדריגות, כי עינים להם לראות ולהשכיל בעוצם השגתם וזכות גופם גם עתה אחדותו ויחודו יתברך, לא כן אנשים אשר אין כחם יפה, ואין נוגע להם להבין ולהשכיל את זאת, מטריחים לבוראם להלביש את עצמו כביכול בכנוים ואמצעות מלאכים אשר סימנם ארגמ"ן כמדובר וכו'.

[צה] כמש"כ בספה"ק **ישמח משה** (פר' בא דף קמב ע"ב) בזה"ל: באופן אחר נ"ל על פי מה שפירש בנזר הקודש (בב"ר הנ"ל רישׁ פרשה ע"ז), כמו **שלעתיד יתפשט מלכות שמים בלי אמצעות המלאכים,** ככה יעקב שנותר לבדו בלי מחנות המלאכים שהלכו עמו, ובכחו לבד בלי אמצעי נתגבר על שרו של עשו כמובאר בזוהר (ח"א קס"ו ע"א), עד כאן דבריו.

[צו] ואלו דברי קדשו (פר' החדש): וע"ע בפר' בהעלותך ובליקוטים חדשים. פר' תרומה): **אמנם לעתיד לבא אזי יהיה** כביכול בבחי' נשואין ואז יהיה נכון הר בית ה' בראש ההרים כי תעלה המלוכה הק' למעלה למעלה מהאבות הק' שהם בבחי' הרים ובחי' חג"ת והיא תעלה למעלה ברום המעלות להאיר באור הבהיר והצח ויהיה אור הלבנה כאור החמה ממש, **ועם ה' בני אל חי יהיה להם אז השגה כביכול בעצמותו ית' וית'. לא כמו עתה בעוה"ז שאין להם השגה כי אם מצד פעולותיו. אבל אז יהיה כ"כ מעלה גדול ונשא ברום המעלות. מכל המלאכים הנאצלים והנבראים עד אשר כל המלאכים ישאלו אליהם מה פעל אל.** וכמ"ש (במדבר כג, כג) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. **כי לישראל יהיה אז השגה בעצמותו ית' כביכול. ולהמלאכים השגתם הוא רק מצד פעולותיו ית'. ובוודאי באותה שעה ימסור להם את הכל.** וזהו בסוד נשואין מלשון התנשאות לאיותם ברום המעלות מכל הנאצלים והנבראים. וכיה"ר שנזכה לזה ע"י משיח צדקנו שיבוא בב"א. והמשכילים יזהירו להבין דבר מתוך דבר.

מעומקא דליבא נשגר ברכת מזל טוב קדם האי גברא יקירא

הרה"ג רבי פנחס וינד שליט"א

ראש בתי דינים לענייני ריבית ובעמח"ס "ברית פנחס"

לרגל שמחת נישואי בתו תחי'

במזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת

ויהא רעווא מקמי שמיא שיזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אושר ועושר, שפע ברכה והצלחה ויצליח בכל אשר יפנה, שובע שמחות עד בלי די, וכל מילי דמיטב, אמן.

נכתב ונערך ע"י הרב חיים פנחס הורוביץ שליט"א

לתרומות והנצחות, ניתן לפנות לטל': 0533115956

תרומות ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל 17 סניף 732

מס' חשבון 76879692

ע"ש "בית אשר ורבקה" [ע"ר]

לכל ענייני הגיליון, שאלות והערות,

קבלת הגיליון באיימייל, (וכן גיליונות של שנים קודמות, תשע"ט-תש"פ)

ניתן לפנות לכתובת איימייל 2088014@gmail.com

מעוניין להתרים אחרים תמורת אחוזים נאים, בבקשה פנה אלינו!!